

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

І. О. Помазан

**ОСВІТНІ РАКУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА
У ФОРМАТІ ІНТЕГРОВАНОЇ КАФЕДРИ**

Видавництво НУА

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

І. О. Помазан

**ОСВІТНІ РАКУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА
У ФОРМАТІ ІНТЕГРОВАНОЇ КАФЕДРИ**

Харків
Видавництво НУА
2017

УДК 94:378.4(477.54)(041)
ББК 74.03(4УКР–4ХАР)
П55

*Рекомендовано на засіданні Вченої ради
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія».
Протокол № 2 від 25.09.2017*

Р е ц е н з е н т и : д-р істор. наук, проф. Астахова В. І.
 д-р філол. наук, проф. Матушек О. Ю.
 канд. філол. наук, доц. Мельників Р. В.

Помазан, Ігор Олександрович.

П55

Освітні ракурси українознавства у форматі інтегрованої кафедри / І. О. Помазан ; Нар. укр. акад., [каф. українознавства]. – Харків : Вид-во НУА, 2017. – 84 с.

Видання містить нарис досвіду роботи кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» як інтегрованого структурного підрозділу інноваційного навчального закладу, що працює на засадах концепції неперервної освіти. Істотну увагу приділено, зокрема, практичній реалізації зазначеної концепції в навчальній роботі (організація аудиторного часу, а також розробка базових інтегрованих програм з української мови, української літератури та зарубіжної літератури, які охоплюють викладання і в середній, й у вищій школі), науковій та виховній роботі з метою формування сучасного фахівця, інтелектуала й гідної особистості із власною громадянською позицією.

**УДК 94:378.4(477.54)(041)
ББК 74.03(4УКР–4ХАР)**

© Народна українська академія, 2017

УКРАЇНКА В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Істотне зростання динаміки соціальних, економічних, наукових, виробничих процесів у сучасному соціумі зумовлює необхідність постійного освітнього, професійного і до певної міри світоглядного вдосконалення фахівця, який хоче не відстати, не “випасти з контексту”, вчасно й ефективно пристосуватися до вимог сьогодення, що постійно змінюються.

Така необхідність визначається бурхливим розвитком технологічних інновацій, впроваджуваних високими темпами у виробництво і в побутову сферу, що несамохіть впливає на наше світосприйняття. Достатньо згадати, як “стиснувся” наш світ за останні десятиліття з масовим впровадженням інформаційних технологій.

Разом із тим ситуація в бізнесі та на виробництві змінюється настільки швидко, що освітня система, зокрема система вищих навчальних закладів не завжди встигає коригувати навчальні плани і програми відповідно до вимог сучасного ринку праці. Відповідно багато великих компаній, фірм, інших бізнес-структур готові самі навчати власних майбутніх співробітників відповідно до своїх виробничих потреб. В інших випадках майбутній фахівець із дипломом вищого навчального закладу змушений самостійно отримувати додаткові кваліфікації на різноманітних курсах, тренінгах, семінарах і т. п. Звичайно, за умови, що він хоче бути успішним і мати суттєвій кар’єрний зріст.

Таким чином, сучасний випускник вищого навчального закладу має бути конструктивно налаштований на перманентне професійне і світоглядне самовдосконалення, чітко усвідомлювати, що жоден диплом жодного ВНЗ не гарантує отримання кінцевого обсягу знань, якого вистачить на все наступне життя. Завдання освіти, зокрема вищої освіти на сьогодні, в першу чергу, полягає в тому, щоб навчити майбутнього фахівця учитися, зорієнтувати його на самостійне оволодіння знаннями, призвичаїти до думки, що процес навчання не є кінцевим, він триває протягом усього життя.

Отже, одним із основних завдань освітньої системи є формування у свідомості майбутнього фахівця принципу безперервної освіти як органічної потреби для повноцінної особистості.

Формування зазначеного принципу не є завданням виключно вищої школи. Значно ефективніше він може бути сформований у того, хто пройшов усю освітню вертикаль (від початкової школи до магістратури), структуровану на засадах тяглості та цілісності навчального процесу.

Одним із показових, на нашу думку, прикладів подібної інтегрованої вертикалі є сукупність освітніх структур Харківського гуманітарного університету “Народна українська академія”. Цей навчальний комплекс об’єднує наступні навчальні структури: дитячу школу раннього розвитку (від 3 до 6 років), спеціалізовану економіко-правову школу (1–11 класи) і власне гуманітарний університет IV рівня акредитації.

При цьому зазначені освітні структури об’єднані не лише формально в межах одного навчального закладу. Використовувані в них навчальні плани і програми укладено відповідно до базового принципу безперервної освіти і орієнтовані на створення єдиного освітнього простору. Відтак у межах певних дисциплін і навчальних курсів реалізується принцип інтеграції освітніх рівнів, коли курси з однієї навчальної дисципліни на різних освітніх рівнях органічно поєднані між собою на засадах вертикальної тяглості.

Успішність реалізації вказаного принципу зумовлюється значною мірою наявністю у структурі ХГУ “НУА” інтегрованих кафедр. У складі цих підрозділів знаходяться як викладачі вищої школи, так і вчителі, які викладають у середній школі. При цьому кафедри працюють як єдині підрозділи навчального закладу без поділу на вищу і середню школи. На частині інтегрованих кафедр ХГУ “НУА” викладачі вищої школи, доценти і професори проводять заняття з учнями середньої школи відповідно до її навчальних програм.

Прикладом багаторічної успішної роботи інтегрованої кафедри може бути кафедра українознавства ХГУ “НУА”. Кафедра існує у складі академії з 1996

року і об'єднує викладачів і вчителів української мови та літератури, російської мови та літератури і зарубіжної літератури. Чи не найбільш повно принцип безперервної освіти реалізовано на кафедрі у сфері дисциплін блоку україністики, а саме української мови та української літератури, оскільки ці навчальні дисципліни охоплюють практично всі представлені в ХГУ „НУА” освітні рівні. Таким чином, саме тут наявні найбільші можливості для інтеграції, а також для формування у школярів та студентів уявлення про неперервність і неконечність освітнього процесу.

При цьому принцип безперервності освіти повноцінно може бути реалізований не тільки в навчальній роботі, а також у науковій роботі школярів і студентів та у виховній позааудиторній роботі, оскільки ці напрямки охоплюють усі складові освітнього процесу.

Реформування системи освіти в Україні, вступ нашої держави до єдиного освітнього простору Європи висунуло на передній план концепцію безперервної освіти, що має посісти чільне місце в педагогіці XXI століття. Про посилену увагу до цієї концепції свідчать публікації наукових праць [1–4] і конференції. Появу концепції неперервної освіти І. А. Зязюн пояснює так: „Динамізм сучасної цивілізації, посилення ролі особистості в суспільстві і виробництві, зростання її потреб, гуманізація і демократизація суспільних відносин, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій – ці та інші тенденції зумовлюють необхідність зміни формули „освіта на все життя” формулою „освіта через все життя”.

Спробу запровадити освітній модуль, що включає в себе дошкільну, шкільну, вузівську та післявузівську підготовку, здійснює Харківський гуманітарний університет „Народна українська академія”. ХГУ „НУА” – це інтегрований освітній комплекс, що охоплює всі етапи навчально-виховного процесу починаючи з Дитячої школи раннього розвитку й закінчуючи докторантурою. Найбільш „масовими” ланками НУА є Спеціальна економіко-правова школа з поглибленим вивченням іноземних мов і університет.

Однією з особливостей нашого навчального закладу є інтегровані кафедри, на яких разом працюють досвідчені шкільні вчителі та університетські викладачі. Це сприяє, з одного боку, підвищенню наукового рівня уроків у середній школі, а з другого – урізноманітненню методик викладання у вищій. Поєднання в одному закладі освітніх структур різних рівнів накладає відбиток на вимоги, що висуваються до навчального процесу. Як зазначає Н. Г. Ничкало, „...неперервна освіта дає змогу внести певний порядок у послідовність різних ступенів навчання, забезпечити перехід від одного ступеня до іншого, зробити більш різноманітним кожний з них і підвищити їх значущість” Допомогти в цьому покликана вертикальна та горизонтальна інтеграція програм із дисциплін, що викладаються на різних рівнях навчання. Вертикальна інтеграція передбачає узгодження тем у межах одного предмета на всіх етапах його вивчення, а горизонтальна – використання досвіду інших дисциплін. Співпраця викладачів і вчителів виявилася плідною при розробці комплексних програм. Так, викладачі кафедри українознавства розробили інтегровані програми з української мови, української та зарубіжної літератур.

Програму розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу школу», Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», проектів Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції 12-річної загальної середньої освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти та програм Міністерства освіти і науки України.

Українська література – один із найголовніших навчальних предметів у сучасній середній школі. У загальному річищі гуманізації національної освіти він може відіграти інтегруючу роль, тому що література відтворює духовний світ українського народу, сприяє активному становленню особистості. Мистецтво слова несе потужний заряд позитивної духовної енергії, яка здатна впливати на людину, підтримувати її. Література передає загальнолюдські цінності від покоління до покоління, формує, збагачує внутрішній світ дитини,

позитивно впливає на її свідомість, морально-етичний потенціал, розвиває естетичний смак, інтелект, творчі здібності.

На сьогодні актуальним є завдання виховати національно свідому особистість, громадянина Української держави, якому властивий патріотизм. Українська література як предмет може допомогти в цьому. Однак лише за певних умов. По-перше, якщо літературознавство позбудеться комплексу «національного соціологізму», що прийшов на зміну радянському, і при інтерпретації української літератури послуговуватиметься здобутками сучасної науки. По-друге, українська література як предмет повинна одночасно виконувати кілька функцій: естетичну, пізнавальну та виховну. Це означає, що кожен художній твір, запропонований до текстуального вивчення, відображаючи певну історичну дійсність, людину та її внутрішній світ у часо-просторовому контексті, виховує вільну, розкуту у своєму самовираженні, горду, духовно розвинену людину. Тому в програмі особливий акцент робиться на художніх творах, що сприяють зародженню й розвитку в молодій людині якостей, що викликають потужний заряд позитивної, життєствердної енергії. Адже в умовах відновленої державності ми повинні творити, плекати культ людини-гуманіста, формувати оптимістичні суспільні настрої, дбати про зростання здорового, повносилого нового покоління, здатного народжувати у своїй спільноті високий дух лицарства, шляхетності, порядності.

Вивчення літератури неможливе без одночасного формування почуття прекрасного, відчуття насолоди художнім текстом. Через його переживання читач (учень або студент) має змогу відкрити нову якість власного буття.

Головна мета інтегрованого курсу української літератури, розробленого в НУА, – отримання логічно обґрунтованого, цілісного уявлення про літературу як мистецький феномен, уміння вичленовувати в літературному процесі такі поняття, як автор, твір, естетична концепція, епоха, етос художнього тексту, розуміння зв'язку літератури з іншими видами мистецтва.

Програма складається з трьох частин:

1. Українська мова як державна для шкіл з навчанням мовами національних меншин (1–4 класи). Навчальна програма для 4-річної початкової школи (2001, 2003).

2. Українська література. 5–11 класи.

3. Сучасна українська література. ХХ століття (для студентів факультету «Референт-перекладач», II курс).

Систематизоване поетапне вивчення української літератури допоможе учням і студентам орієнтуватися в літературному просторі, як власне українському, так і світовому; порівнювати явища національної літератури із співзвучними їм у світовому літературному універсумі; осягати через літературу естетику, філософію і культуру епохи; сприймати суспільно-політичні процеси крізь призму поглядів письменників.

Мета курсу реалізується поетапно: від ознайомлення з українським словом через слухання (1 клас), переказування текстів (1–2 класи), вивчення напам'ять (3 клас і далі) до поступового аналізування художніх творів, внесення елементів власного дослідження проблематики літературного тексту, залучення до аналізу науково-критичних джерел суміжних з літературою дисциплін, що сприяють розкриттю глибинного змісту тексту, як-от: російська та зарубіжна літератури, всесвітня історія та історія України, географія, біологія, історія світової культури філософія, етика.

Концепція програми ґрунтується на засадах гуманістичного та естетичного виховання. Мета вивчення української літератури в школі передбачає прищеплення молодому поколінню любові до літератури як мистецтва слова взагалі та національної літератури зокрема, зацікавлення його українською книжкою; сприймання української літератури в контексті загальнолюдської культури; зацікавлення учнів художнім твором як специфічним «інструментом» пізнання світу і себе в ньому; формування національної свідомості, утвердження людської гідності; засвоєння необхідної суми знань з історії та теорії літератури; вироблення навичок аналізу художнього твору з урахуванням індивідуального стилю автора, у контексті

відповідної історичної епохи, розвиток самостійного творчого мислення, естетичного епохи та з смаку. Уроки літератури мають навчити розуміти, відчувати силу і красу художнього слова, відкривати для себе нову реальність – художню.

Програма враховує вікові психологічні особливості учнів, психологію сприймання дитиною творів художньої літератури, особливості сучасного навчального процесу в середній школі, що перебуває в перехідному стані, різні рівні загальноосвітньої і, зокрема, гуманітарної підготовки учнів, суттєве зменшення кількості навчальних годин, стан сучасного шкільного літературознавства, наявність нових підручників, посібників, хрестоматій, текстів художніх творів тощо.

Мета курсу – через художнє слово навчити дитину бачити та цінувати красу світу, життя, мистецтво, пізнавати історичне минуле свого народу, любити та берегти природу, рідну землю, батьківщину, шанувати своїх ближніх, прищеплювати їй найважливіші цінності християнської моралі, етики, допомогти зрозуміти себе, розкрити власні здібності, сформувати себе як особистість, розбудити та підтримувати внутрішнє прагнення гармонійного й повнокровного життя, підготувати учня основної школи до системного вивчення української літератури як мистецтва слова в старших класах.

Програма для кожного з 5–7 класів складається з окремих тематичних блоків, сформованих відповідно до вікових психологічних особливостей дитини, з наростаючою складністю. Пропонуються художні твори, написані переважно для дітей та про дітей. Так, скажімо, вивчення літератури п'ятикласником розпочинається з поступового входження в глибокий і цікавий світ мистецтва слова через твори, у яких переважає казкове, фантастичне начало. Для цього пропонуються зразки українського фольклору, легенди, казки літературного походження тощо. Наступним кроком є пізнання історичного минулого українського народу, яке він вивчає в цей час на уроках історії, через цікаві та доступні художні твори, що образно ілюструють історію. Блок «Рідна Україна. Світ природи» покликаний за допомогою художнього

образу поглибити патріотичні почуття дитини, розкрити красу та багатство довколишнього світу, рідної землі.

Програма для 8 класу є своєрідною єднальною ланкою між середніми та старшими класами. Тому в ній пропонується цілісний системно-історичний, «хронологічний» блок української літератури (від давнини до сучасності), призначений підготувати учня до вивчення української літератури в 9–11 класах. Однак з метою вивільнення навчальних годин у 9 класі вивчення зразків давньої української літератури розпочинається вже у 8 класі.

Курс української літератури для 9–11 класів є системно-історичним, проте це не історія української літератури, а літературний процес у портретах. Старшокласники знайомляться лише з основними тенденціями розвитку національної літератури, що представлена в цьому курсі як цілісність у контексті розвитку світової літератури. Програма побудована на конкретних творах представників різних культурних епох, стилів, течій. Оглядові розділи, на які не відводяться навчальні години, є лише необхідною додатковою інформацією для вчителя, своєрідним тлом, необхідним при вивченні конкретних письменників та їх творів.

Однією з важливих особливостей програми є перегляд усталених уявлень, переоцінювання літературного процесу під максимально об'єктивним кутом зору. При висвітленні життєвого й творчого шляху письменника увага звертається на чинники формування світоглядних переконань митця. Враховується резонанс мистецького твору в літературній критиці, як вітчизняній, так і зарубіжній, його місце і роль у загальному літературному процесі. Аналіз художнього твору ґрунтується не на ідеологічних чи соціологічних чинниках, а на його структурі та мистецьких особливостях (стильові та жанрові ознаки, специфіка образотворення тощо).

До програмного списку включено твори, найпоказовіші для розкриття творчої індивідуальності кожного письменника. Враховано також і те, що предмет «Українська література» в основній школі відрізняється від предмета «Історія української літератури», що вивчається на філологічному факультеті

вищої школи, тому, лише пунктирно окреслений, літературний процес не може бути представлений усіма значними постатями. Водночас програма побудована так, щоб загалом література постала тематично і стилістично різноманітною, цікавою сучасній молоді. Пропонуються художні тексти для обов'язкового та додаткового вивчення, що передбачає самостійне, позакласне прочитання, вивчення на факультативних заняттях, поглиблене вивчення в профільних навчальних закладах тощо. Зважаючи на недостатню кількість годин, відведених на вивчення української літератури, творчість деяких митців представлена в 7–8 класах (особливо це стосується ХХ ст. – І. Драча, О. Ольжича, О. Теліги, М. Вінграновського, І. Жиленко та інших).

Кількість часу на вивчення тієї чи іншої теми є орієнтовною, учитель може її змінювати (у межах 68 годин, визначених Міністерством освіти і науки для середніх загальноосвітніх шкіл).

Запровадження курсу “Сучасна українська література ХХ ст.” на факультеті “Референт-перекладач” пояснюється потребою поглибити знання студентів з української літератури, набуті в середній школі. У навчальному плані ХГУ “НУА” це єдиний курс з української літератури. Обсяг курсу (загалом 60 год.) не дозволяє подати систематизований виклад українського літературного процесу ХХ ст. в Україні та діаспорі. Тому укладач поставив собі за мету проаналізувати лише найяскравіші етапи літературного життя цього періоду, що спричиняє певну фрагментарність у викладенні матеріалу.

Мета курсу – поетапний аналіз літературного процесу ХХ ст.; визначення кола пропонованих для вивчення авторів і творів; тематичне окреслення блоків літературознавчого, літературно-критичного та пов'язаного з поетикою літературного твору матеріалу.

Завдання курсу – дати уявлення про структуру курсу, про вагомий пласт матеріалу історико-культурологічного, філософського, соціологічного, політологічного характеру; розглянути літературний твір в органічній єдності з культурним життям України ХХ століття та як складову культурологічного

процесу у світовому вимірі; допомогти студентам вільно орієнтуватися в літературному просторі ХХ ст.

У лекційній частині курсу, крім узагальненого матеріалу, присвяченого аналізу літературного процесу, літературних угруповань, естетичних напрямків і течій, даватимуться інтерпретації як окремих творів, так і доробку найяскравіших постатей сучасної української літератури в цілому, причому їх творчість розглядається в контексті світової літератури.

Матеріал, викладений у лекційному курсі, закріплюється й деталізується під час практичних занять. Невід'ємною складовою як теоретичної, так і практичної частини курсу є пошукова робота студентів, яка виявляється у реферативних повідомленнях та доповідях на щорічних студентських наукових конференціях.

У ході самостійної (індивідуальної) роботи студенти опрацьовують літературно-критичні матеріали та знайомляться з художніми текстами.

Контроль і оцінка знань, умінь і навичок студентів здійснюється на практичних заняттях. Завершується курс заліком.

Після вивчення курсу студент повинен вільно орієнтуватися в літературному процесі України ХХ ст., чітко виокремити окремі періоди в літературі цього часу, повинен мати уявлення про філософське підґрунтя концепцій, течій, напрямків, тенденцій, що постали й розвинулися у ХХ ст., знати про приналежність письменників до тих чи інших угруповань, гуртків тощо; володіти теоретичними аспектами аналізу літературного твору, при огляді діяльності літературних шкіл, об'єднань має оперувати фактами, пов'язаними з аналогічними явищами у світовій літературі. У результаті студент повинен вміти порівнювати явища національної літератури із співзвучними їм у світовій літературі ХХ ст., володіти прийомами аналізу поезики віршованих творів, давати аналіз проблематики текстів, органічно поєднуючи його з суспільно-політичним, соціокультурним життям епохи, має вільно використовувати літературознавчу термінологію.

Таким чином, комплексна програма безперервної освіти з української літератури, розроблена в Харківському гуманітарному університеті „Народна українська академія”, представляє всі ланки освіти від початкової до вищої школи. У кожному розділі програми чітко визначено, що повинні знати й уміти учні та студенти, розглядаються зв'язки курсу з іншими навчальними дисциплінами. Курс забезпечений методичними розробками вчителів Середньої економіко-правової школи, «Конспектом лекцій з курсу «Сучасна українська література (XX ст.)», «Навчально-методичними матеріалами до курсу «Сучасна українська література (XX ст.)» і «Словником-довідником (теорія літератури, літературознавча термінологія, енциклопедичні довідки про літературних героїв)», упорядкованих Р. С. Мариняк.

ІНТЕГРОВАНА КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА

Кафедра українознавства вже двадцять років працює в складі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Створена 1 квітня 1996 року, від самого початку у своїй роботі, та й у самому своєму форматі, кафедра реалізує провідну ідею освітнього комплексу НУА – ідею неперервної освіти.

За форматом кафедра є інтегрованою, тобто об'єднує як викладачів гуманітарного університету, так і вчителів та викладачів, що працюють переважно у Спеціалізованій економіко-правовій школі НУА.

Ідея неперервної освіти, пошук нових ефективних освітніх технологій, шляхів успішного подолання проблем, що постають у вітчизняному освітньому просторі, а також втілення в життя й навчальну практику складових девізу НУА «Освіта, інтелігентність, культура» є визначальними в організації всіх напрямків роботи кафедри від самого її заснування. Навчальна, науково-дослідна та виховна робота кафедри покликані, перш за все, втілити зазначені ідеї на лише в практику організації навчального процесу, а прищепити їх як світоглядні й ціннісно-орієнтовані життєві принципи учням, студентам та випускникам Народної української академії.

Кафедра забезпечує викладання загальноузовівських курсів української мови та української мови професійного спілкування. Крім того, на факультеті «Референт-перекладач» викладачами кафедри читаються курси сучасної української літератури, історії зарубіжної літератури, а також латинської мови. Для іноземних студентів на кафедрі організовано заняття з російської мови як іноземної. Разом із тим забезпечується викладання в СЕПШ предметів з русистики й україністики.

Викладачі й учителі інтегрованої кафедри забезпечують читання курсів української мови, літератури, історії зарубіжної літератури, латинської мови та російської як іноземної в Спеціалізованій економіко-правовій школі, на 1-3-му курсах факультетів «Референт-перекладач», «Бізнес-управління», «Соціальний

менеджмент», а також на факультетах заочно-дистанційної освіти, післядипломної освіти та довузівської підготовки.

У 2002–2003 навчальному році викладачі та вчителі кафедри підготували інтегровані програми з курсів «Українська мова», «Українська література», «Історія зарубіжної літератури» для всіх освітніх рівнів ХГУ «НУА». У 2005 р. згадані програми було затверджено Міністерством освіти і науки України, у 2012 – перезатверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту. У 2012 р. кафедрою були підготовлені методичні рекомендації для викладачів по роботі з інтегрованими програмами.

Реалізація комплексних програм, при складанні яких були враховані інтеграційні процеси, що сприяють активізації сприйняття учнями різних галузей знання, забезпечують неперервність філологічної підготовки в освітньому комплексі. Комплексні інтегровані програми мають дворівневу структуру, що включає базову підготовку (початкова, середня й старша школа; довузівська підготовка (ФДП) і профільну підготовку (забезпечується на факультетах «Референт-перекладач», «Соціальний менеджмент», «Бізнес-управління»). Така структура філологічної підготовки учнів передбачає впровадження в навчальний процес системи навчальних заходів, спрямованих на формування цілісної практичної складової в оволодінні українською та іноземними мовами, вітчизняною та зарубіжною літературами. Викладання за інтегрованими програмами дозволяє також забезпечити спадкоємність і послідовність усіх видів мовленнєвої діяльності учнів з метою їх подальшої гармонійної професійної самореалізації.

Важливою проблемою в діяльності кафедри є організація індивідуальної роботи як із сильними студентами, так і з тими, хто має істотні проблеми з навчанням. Викладачі й вчителі організують і проводять додаткові індивідуальні заняття, працюють над залученням учнів до предметних гуртків, мотивують старшокласників і студентів до написання наукових робіт та участі в конкурсах і конференціях.

Одним з перспективних напрямків роботи кафедри з індивідуалізації навчального процесу є використання дистанційної форми навчання. Дистанційне навчання має перспективи на всіх рівнях підготовки: як допоміжна форма в довузівському навчанні (вивчення окремих тем; робота з учнями, що мають проблеми із засвоєнням навчального матеріалу або потребують індивідуального навчання; підготовка до ЗНО) і як одна з форм роботи зі студентами та слухачами факультету післядипломної освіти. Враховуючи те, що використання комп'ютерних технологій при викладанні навчальних курсів дозволяє активізувати пізнавальну діяльність, реалізувати ідеї індивідуального та диференційованого підходу в процесі навчання, підготувати студентів до активної самостійної діяльності, викладачі кафедри протягом 2008-2014 рр. розробили шість дистанційних курсів з української мови, за якими ведеться підготовка студентів денної, заочно-дистанційної форм навчання та факультетів довузівської підготовки та післядипломної та додаткової освіти. Вихідними матеріалами для дистанційних курсів стали навчальні посібники (конспекти лекцій та збірники вправ), методичні рекомендації, розроблені викладачами кафедри. Крім незаперечних переваг дистанційної форми роботи з учнями, викладачі відзначають і труднощі у використанні дистанційних курсів: студенти не завжди вміють правильно розпорядитися вільним графіком навчання, часто бувають не готові до самостійної організації своєї роботи над курсом, часто сприймають дистанційне навчання не як більш зручне, а як більш легке.

Разом із цим, викладачі постійно працюють над актуалізацією курсів дистанційного навчання, супроводом слухачів для їх успішної роботи в курсах.

Крім дієвої участі в організації та проведенні навчального процесу в межах НУА, співробітники кафедри відповідно до принципу неперервності освіти та роботи в єдиному освітньому просторі беруть активну участь і в загальнодержавних освітніх проектах. Зокрема, з 2008 року до сьогодні доц. Берест Т. М., доц. Купрікова Г. В., а також викладачі Слюніна О. В., Литвин Н. І. та зав. кабінетом Трунова І. А. щорічно беруть участь у перевірці відкритої

частини тестів ЗНО з української мови та літератури, а завідувач кафедри доц. Помазан І. О. з 2008 року є методистом з української мови та літератури науково-методичного відділу Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Наукова й науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної діяльності в системі вищої освіти. На кафедрі проводиться науково-дослідна робота в межах комплексної наукової теми кафедри «Літературознавчі та мовознавчі дослідження в контексті вищої освіти». З 2000 року захищено 7 кандидатських дисертацій (Мариняк Р.С., Волосова О.І., Левченко Т.Л., Івакіна І.В., Крехно Т.І., Хмара Г.В., Слюніна О.В.), опубліковано 19 навчальних посібників, упорядковано близько 17 навчально-методичних розробок, створено понад 300 наукових статей.

Наукові інтереси викладачів кафедри охоплюють

- вивчення когнітивних аспектів міжкультурного спілкування;
- аналіз лексичної, фразеологічної семантики;
- дослідження мовного та мовленнєвого матеріалу в його структурній та стилістичній інтерпретації;
- вивчення актуальних процесів літературознавчої традиції, розробку нових методик літературознавчого дискурсу;
- розгляд лінгводидактичних аспектів викладання мовознавчих й літературознавчих дисциплін у системі філологічної освіти.

Викладачі та вчителі регулярно беруть участь у роботі наукових, науково-практичних конференцій різних рівнів (Київ, Донецьк, Львів, Дніпропетровськ, Черкаси, Запоріжжя, Одеса, Острогож, Харків, Орел, Вороніж, Москва тощо); готують наукові статті; пишуть відгуки на автореферати кандидатських дисертацій; опонують на захистах дисертаційних робіт.

Щороку під керівництвом викладачів кафедри готуються виступи на міжнародні студентські наукові конференції. З 2008 року кафедра організовує роботу філологічної секції на щорічній міжнародній науковій студентській

конференції в ХГУ «НУА». У 2014 році викладачі кафедри організували й провели Міжнародну студентську наукову конференцію «Обрії таланту» (до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка) (12 березня 2014 р.) у рамках Міжнародного фестивалю «SHEVCHENKO – ARTIFEX ORBIS», присвяченого 200-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, який проходив у НУА з 10 по 14 березня 2014 року. У конференції взяли участь 107 осіб. Була підготовлена програма конференції та видані матеріали (тези студентських доповідей і виступів).

На кафедрі щороку проводиться підготовка студентів та учнів до участі в конкурсах, олімпіадах з української мови та літератури. Студенти та учні НУА є переможцями в Міжнародному конкурсі знавців української мови ім. Петра Яцика, Міжнародному мовно-літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник» тощо.

На кафедрі працюють 2 гуртки. У вищій школі – гурток із зарубіжної літератури під керівництвом зав. кафедри, доц. Помазана І. О. «Художня література як чинник формування особистості»; у СЕПШ – гурток «Дивоцвіт» під керівництвом учителя Литвин Н. І. Метою гуртків є дослідження масової літератури як культурного феномену; ознайомлення студентів та учнів з найбільш значущими явищами сучасного літературного процесу; поглиблення знань з теорії літератури; вироблення навичок самостійного літературознавчого аналізу; підготовка індивідуальних дослідницьких робіт; розвиток творчих здібностей, залучення до різних видів діяльності на основі знань мовного та літературного матеріалу. Результатом роботи гуртків є участь студентів та учнів у щорічних наукових конференціях; у міських, регіональних та всеукраїнських конкурсах наукових робіт (в 2015 н.р. студентка 1 – переможець на XII Міжнародній студентській науковій конференції (I місце за кращу доповідь під час роботи секції)), а також виступи з повідомленнями на засіданнях гуртка.

Викладачі кафедри беруть активну участь у роботі Харківського центру українознавства та Багаліївського центру ХГУ «НУА». Харківський центр українознавства активно долучився до глобального проекту, здійснюваного в ХГУ «НУА» протягом кінця 1990 – 2008 років, – повного видання праць видатного українського історика кінця ХІХ – першої третини ХХ століття Д. І. Багалія. На сьогодні зусиллями ХЦУ, ХГУ «НУА» цей проект реалізовано (на часі хіба що видання епістолярію історика). Зібрання праць, підготовлене на найвищому академічному рівні, доповнене коментарями сучасних істориків-багалієзнавців, розширене нотатками та вставками Н. Полонської-Василенко, отримало визнання в наукових колах.

НДР – одне з найбільш пріоритетних напрямків в роботі кафедри. Результатом активної участі практично всіх викладачів і вчителів у цій роботі є публікації та участь у наукових конференціях, а також підготовка студентських доповідей, що підтверджується загальним обсягом навчально-методичних і наукових публікацій кафедри.

Кожен вищий навчальний заклад покликаний здійснювати якісну підготовку не лише фахівців у певній царині, але й формувати духовну, інтелектуальну еліту, примножувати культурний потенціал, який у майбутньому забезпечить розвиток країни та суспільства в цілому. Неабияку роль у цьому відіграє виховна робота, здійснювана у ВНЗ.

На кафедрі українознавства дбають про формування національної самосвідомості студента, розвиток його ціннісних орієнтацій та індивідуальних якостей. Задля цього постійно працюють тьютори, адже історично так склалося, що реалізацію виховної роботи здійснюють саме куратори студентських груп.

Цю ж мету мають різноманітні загальноакадемічні свята та конкурси: «Подаруй книгу бібліотеці», «День народження музею», «Новий рік», «День народження академії», «Історія моєї родини», засідання різних клубів тощо. Такі заходи, окрім того, що згуртовують студентів, покликані прищепити інтерес до традицій вищого навчального закладу, виховати повагу до альма-матер.

У ХГУ «НУА» з 2002 року працює Харківський центр українознавства. Мета Центру – поширювати розвиток української культури на теренах Харківщини, виховувати любов до національних традицій та української мови. Спільно з кафедрою українознавства ХЦУ здійснює підготовку та проведення різноманітних конкурсів.

Однією з найбільш ефективних форм виховної роботи на кафедрі є щорічне проведення Тижня української культури. Автором цієї ідеї стала перший ректор НУА професор Валентина Іларіонівна Астахова. Щороку всі небайдужі до рідної мови, літератури мають змогу долучитися до проведення масштабних заходів, організованих силами кафедри українознавства та Харківського центру українознавства. Зокрема, із 2003 року справжньою гордістю й окрасою Тижнів української культури є міський конкурс виразного читання, який проводиться серед учнів 10-х – 11-х класів шкіл м. Харків. Учасники здобувають можливість продемонструвати свої творчі здібності, читаючи перед однолітками, наставниками та членами журі найулюбленіші поезії чи уривки з прозових творів. Щороку організатори конкурсу обирають різні теми: «Обрії кохання (світова інтимна лірика в українських перекладах)», «Бій ішов святий і правий» (до 65-ї річниці Великої Перемоги і 115-річчя з дня народження О. П. Довженка), «Мій предковічний, мій умитий росами, космічний, вічний, зоряний, барвінковий...», «Як багато важить слово...», присвячений 155-річчю від дня народження І. Я. Франка, «Не любить серце, не бачачи краси...» тощо. Третього березня 2015 року в актовій залі відбувся XII Міський конкурс виразного читання «І буду я, Вітчизно-мати, твоїм поетом і бійцем...». Учасники вшанували пам'ять тих, хто віддав своє життя за мирне небо, за світле майбутнє, за справедливість і волю. У виконанні конкурсантів прозвучали поезії Л. В. Костенко, А. С. Малишка, Б. І. Олійника, М. Т. Рильського, В. А. Симоненка, П. Г. Тичини, М. І. Хащеватського та інших письменників. Піднесене звучання високої поезії налаштовувало на урочистий лад, зміцнювало впевненість в тому, що здоровий глузд та людинолюбство здатні перебороти всі перепони.

*XII Міський конкурс виразного читання
«І буду я, Вітчизно-мати, твоїм поетом і бійцем...»
(до 70-річчя визволення України від нацистських загарбників)
(березень 2015 р.)*

Традиційно в межах Тижня української культури відбувається конкурс власних літературних творів, під час якого школярі та студенти мають змогу пройти першу пробу пера. Беручи участь у подібних заходах, письменники-початківці здобувають можливість не лише представити власний твір на загальний суд, але й отримати професійні коментарі щодо своєї творчості, зрозуміти, чи зможуть вони написати те, що колись претендуватиме на високе мистецтво.

Прищеплювати любов до книги, до читання мають традиційні зустрічі із сучасними письменниками: С. В. Жаданом, Р. В. Мельниковим, яких справедливо вважають одними з найяскравіших представників постмодерністської літератури на теренах Східної України.

Неможливо оминати увагою й Дні українських страв, які є незмінними супутниками Тижнів української культури. Усі охочі в цей період можуть насолодитися суто українськими стравами, відвідавши їдальню Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Кухарі зазвичай вражають різноманіттям й оригінальністю меню.

Важливим складником роботи кафедри українознавства стала кількарічна підготовка до святкування 200-літнього ювілею від дня народження генія українського народу – Т. Г. Шевченка. Отже, увесь 2014 р. минув під егідою творчості видатного Кобзаря. У березні 2014 р. тривала підготовка до урочистостей знайшла втілення в проведенні круглих столів, конкурсів, літературно-мистецьких постановок, присвячених Кобзареві.

Перефразовуючи філософа Павла Флоренського, можна впевнено стверджувати: «Якщо є Тарас Шевченко – є українська література. Є Україна». Показати, що це справді так, і ставили перед собою за мету організатори урочистостей, що знайшли втілення в проведенні Міжнародного фестивалю «Shevchenko – artifex orbis». У межах фестивалю відбулася Міжнародна студентська наукова конференція «Обрії таланту», участь у роботі якої взяли як провідні науковці: лінгвісти, літературознавці, історики, мистецтвознавці, так і студенти значної кількості українських і російських ВНЗ, а також учні старших класів харківських шкіл. Під час конференції працювали чотири секції: «Шевченко – поет», «Проза Кобзаря», «Шевченко – художник», «У пам'яті нащадків». Важливою подією в ХГУ «НУА» стало відкриття кабінету-музею імені Т. Г. Шевченка. Створення такого місця – це результат співпраці вчителів, учнів та батьків. У кабінеті-музеї представлені малярські роботи Кобзаря, різні видання творів письменника, а також роботи школярів про нього – малюнки, поезії, наукові дослідження.

*Відкриття кабінету-музею Т. Г. Шевченка
(лютий 2014 р.)*

Незважаючи на те, що тривала підготовча робота щодо відзначення 200-річчя від дня народження Кобзаря дала свої позитивні результати, кафедра українознавства продовжує працювати над збільшенням виховного потенціалу, порушуючи важливі проблеми під час проведення Тижнів української культури. Так, 2015-го року виховна робота охопила підготовку до святкування 70-річчя від Дня звільнення України від нацистських загарбників. Гостру й болючу тему обрали для обговорення учасники круглого столу: «Українські письменники про Другу світову війну». Пролунали надзвичайно цікаві й змістовні доповіді, що стосувалися творчості О. Т. Гончара, О. П. Довженка, Л. В. Костенко, А. С. Малишка, Гр. М. Тютюнника та інших майстрів художнього слова. Урешті-решт усі дійшли висновку, що писати про війну надзвичайно важко, бо тут простежується праця душі над собою, простежується зростання відповідальності як за себе, так і за цілий світ.

З 2010 р. кафедра спільно з Творчим об'єднанням «Соняшник» та гімназією «Обдарованість» є ініціатором проведення всеукраїнської українознавчої гри «Соняшник» для учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів. У межах цієї гри в режимі on-line щороку проводиться гра для вчителів-українознавців «Соняшник-учитель». За результатами першого проведення гра «Соняшник» отримала статус всеукраїнської. У 2014/2015 навчальному році «Соняшник» для учнів пройшов уже вшосте, а «Соняшник-учитель» – уп'яте. Доц. Помазан І. О. є головою методичної комісії, а доц. Берест Т. М., доц. Купрікова Г. В., ст. викладач Слюніна О. В. і зав. кабінетом Трунова І. А. входять до складу методичної комісії цієї гри.

Поєднання у форматі всеукраїнської гри учнівського конкурсу всіх рівнів, а також конкурсу для вчителів має на меті показати, що простір українознавства є цілісним та необмеженим, завжди відкритим для цікавих та небайдужих, що повної мірою суголосне з ідеєю неперервності освіти.

НАВЧАННЯ ЯК УСВІДОМЛЕНА ПЕРМАНЕНТНА НЕОБХІДНІСТЬ

Важливим завданням освіти ХХІ століття є формування в молоді системно-логічного мислення, що сприятиме цілісному сприйняттю світу. Системне мислення стане новою якістю свідомості особистості і після закінчення ВНЗ актуалізуватиметься в професійній, соціальній діяльності, сприятиме гармонізації буття людини. Одним із кроків до розв'язання цієї проблеми в ХГУ «НУА» є створення інтегрованих кафедр, у тому числі кафедри українознавства, яка об'єднала для спільної роботи вузівських викладачів та шкільних вчителів. Безперервність філологічної підготовки в освітньому комплексі забезпечується насамперед через розробку та реалізацію комплексних програм безперервної освіти, при укладанні яких обов'язково враховуються інтеграційні тенденції, що сприяють активізації сприйняття учнями і студентами різних галузей знання й водночас його систематизації.

Комплексні інтегровані програми з української мови, української та зарубіжної літератури мають кількарівневу структуру: I рівень – базова підготовка, яку забезпечують СЕПШ (початкова, середня й старша школа), довузівську підготовку бере на себе ФДП; II рівень – профільна підготовка, яку забезпечує кафедра українознавства на факультетах «Референт-перекладач», «Соціальний менеджмент», «Бізнес-управління».

Дана дворівнева структура гуманітарної (українознавчої) підготовки учнів та студентів передбачає запровадження в навчальний процес системи навчальних заходів, спрямованих на формування цілісної практичної складової в опануванні української та іноземних мов, вітчизняної і зарубіжної літератур. Не менш важливим є також забезпечення наступності й послідовності всіх видів мовленнєвої діяльності у просторі тих, хто навчається, з метою їх подальшої гармонійної професійної самореалізації.

Українська мова.

Комплексна програма безперервної освіти з української мови розроблена кафедрою українознавства ХГУ «НУА» відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу школу», Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції 11-річної загальної середньої освіти, «Державного стандарту початкової загальної освіти» та програм Міністерства освіти і науки України, молоді та спорту.

У програмі зазначається, що українська мова є державною мовою України, і це передбачає її пріоритетне використання в усіх сферах суспільного життя. Знання мови дає змогу учням і студентам прилучитися до надбань культури українського народу, крім того, мова є одним із засобів забезпечення інформаційних процесів у сучасному суспільстві (у науковій, технічній, політичній, діловій, освітній та інших галузях). Тому головною метою інтегрованого курсу української мови є вироблення навичок оптимальної мовної поведінки в різних сферах людської діяльності, що реалізується через ознайомлення учнів та студентів із найважливішими відомостями про українську мову (її походження; історію; роль у становленні й розвитку нації; культуротворчу функцію; значення як засобу пізнання, спілкування, впливу; місце серед інших мов світу); через формування вмінь і навичок грамотного письма, стилістичної диференціації мовного матеріалу, перекладу та редагування текстів; через виховання культури мовлення, уміння аналізувати й зіставляти мовні факти різних рівнів; виховання всебічно розвиненої особистості, громадянина України.

Основними принципами викладання української мови є принципи науковості, систематичності, послідовності й наступності, порівняльний, комунікативної спрямованості навчання, доступності та зростаючої складності, особистісно орієнтованої спрямованості навчального процесу, розвитку пізнавальних здібностей та навичок самостійної роботи з мовними фактами, єдності навчання й виховання.

Основними змістовими лініями курсу є:

- лінгвістична (передбачає формування знань про фонетичну, лексичну, словотворчу, граматичну, правописну, стилістичну системи мови);
- комунікативна (формування системи мовленнєзнавчих понять та практичних умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності);
- українознавча (підпорядкована вихованню всебічно розвиненої особистості, члена суспільства, громадянина).

Упровадження інтегрованого курсу забезпечує сталі міжпредметні зв'язки мовознавчих, соціально-економічних, правознавчих та комп'ютерних дисциплін. Простежується перегук тем курсу як із дисциплінами, що вивчаються паралельно з українською мовою, так і перспективні інтеграційні зв'язки (з дисциплінами, що будуть вивчатися на старших курсах). Цей рівень інтеграційної діяльності позначено у програмі як міжпредметні зв'язки.

У ВНЗ вивчаються такі мовні аспекти, як стилістика, практична стилістика, переклад, редагування текстів різних стилів, що, безперечно, базується на засвоєному під час навчання у школі матеріалі, тож міжрівневу співвіднесеність тем позначено в програмі через інтрапредметні зв'язки. Інтрапредметні та міжпредметні зв'язки у програмі подано за блоками тем у шкільних курсах та до кожної теми в курсах вузівських.

Програма складається з блоків для учнів Дитячої школи раннього розвитку (ДШРР), загальноосвітньої Спеціалізованої економіко-правової школи (СЕПШ), слухачів факультетів довузівської підготовки та додаткових спеціальностей, студентів та аспірантів ХГУ «НУА».

Першим блоком комплексної програми є програма курсу «Джерельце рідної мови», яка побудована згідно з метою навчання та завданнями діяльності Дитячої школи раннього розвитку. Основними завданнями цього курсу є виховання любові й інтересу до української мови, історії та культури, стимулювання до спілкування українською мовою, збагачення словникового запасу учнів, виховання звукової культури та граматичної правильності мовлення, розвиток зв'язного мовлення. Основними принципами навчання

української мови в ДШРР є комунікативна спрямованість навчання; опора на рідну (російську) мову під час вивчення української; навчання мови за типовими моделями (зразками); принципи ампліфікації; забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей; варіативності добору змісту, форм, методів та прийомів навчання, а також домінуюча роль ігрової діяльності. Основним видом організації занять у ДШРР є дидактична розвиваюча гра, що ґрунтується на комунікативно-ситуативному підході до навчання української мови.

Програма побудована за тематичним принципом із урахуванням психічних та фізіологічних особливостей дітей шостого року життя.

Другим блоком є програма курсу для 1–4-х класів «Українська мова як державна». Основна мета навчання української мови як державної у початкових класах – забезпечення початкового рівня комунікативних умінь та елементарних знань з мови й етнокультури українців, а також формування інтелектуально розвиненої особистості, громадянина України. Програма укладена відповідно до основних змістових ліній «Державного стандарту початкової загальної освіти». Зазначено міжпредметні зв'язки з російською та іноземною мовами, природознавством, образотворчим мистецтвом, художньою працею та курсом «Я і Україна».

Третій блок становить програма з української мови для СЕПШ (5–11 класи), укладена на основі відповідної програми МОНМС України. Мета курсу української мови в школі з російською мовою навчання полягає у виробленні в учнів умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами української мови. Навчальні завдання цього курсу – ознайомлення учнів із найважливішими відомостями про українську мову; навчання учнів користуватися всім багатством засобів української мови на основі практичного засвоєння основних мовних і мовленнєвих понять, визначень та правил; розкриття краси й багатства української мови; забезпечення засвоєння норм української літературної мови; формування українознавчої компетенції.

Виконання цих завдань забезпечується наявністю в змісті курсу основних відомостей про мову й мовлення та норми літературної мови, переліком вимог до знань і вмінь учнів.

Шкільний курс української мови єдиний з 1-го до 11-го класу, тому вчитель, який працює в 5–11-х класах, повинен знати обсяг відомостей про мову та вміння, набуті учнями в початкових класах. Взаємозв'язки між розділами науки про мову встановлюються зіставленням засвоєних мовних явищ і тих, що вивчаються, супровідних зауважень учителя і висновків учнів. Навчання української мови має проводитися у зв'язку із заняттями з російської мови. Крім того, вивчення програмового матеріалу будується також із урахуванням зв'язків з іншими дисциплінами (іноземною мовою, українською літературою, історією, правознавством, географією, фізичною культурою, охороною безпеки життєдіяльності, музикою, образотворчим мистецтвом, ботанікою, екологією, економікою, інформатикою, діловодством та ін). Це сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню світогляду учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання з інших предметів.

Четвертим блоком є програма з української мови для слухачів факультету довузівської підготовки, розроблена відповідно до програми зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури та з урахуванням чинних програм з української мови для 5–11-х класів. Ця програма розрахована на систематизацію шкільних знань абітурієнтів з української мови.

Метою курсу є узагальнення відомостей із графіки, фонетики, морфеміки, словотвору, морфології та синтаксису, що допоможе абітурієнтам удосконалити орфографічні та пунктуаційні навички. Мета й завдання курсу зумовлюють переважання в цьому блоці інтрапредметних зв'язків.

У п'ятому блоці подано програму курсів «Українська мова» та «Українська мова за професійним спрямуванням», які викладаються на I–III курсах факультету «Референт-перекладач». Мета курсу полягає в удосконаленні знань та навичок студентів, набутих у школі; засвоєнні науково-теоретичних основ лінгвістичних студій; набутті навичок

стилістичного редагування текстів, у тому числі документів; поглибленні навичок з української орфографії та орфоєпії. Серед завдань курсу – подання теоретичної основи для стилістично доцільного перекладу з інших мов; вироблення навичок стилістичної диференціації лексики та фразеології сучасної української мови; створення умов для засвоєння студентами основоположних принципів українського правопису та оволодіння засобами фоностилістики, лексичної й морфологічної стилістики і стилістичного синтаксису української мови, а також вироблення навичок редагування ділових текстів.

Курс передбачає вивчення таких мовознавчих дисциплін, як фоностилістика (засвоєння законів евфонії української мови, вивчення стилістичних прийомів, оснований на використанні звукових модуляцій), лексична стилістика (стилістична диференціація лексики сучасної української мови); фразеологічна стилістика (класифікація фразеологічних одиниць, їх функціональні ознаки, особливості стилістичного використання та перекладу), морфологічна стилістика (стилістичні властивості частин мови та їх форм), стилістичний синтаксис (стилістика речення, стилістичні функції членів речення тощо). Подається матеріал про норми мовної культури, україномовний діловий етикет.

При викладанні дисципліни використовуються міжпредметні зв'язки з курсами: вступ до мовознавства, латинська мова, практичний курс основної та другої іноземних мов, документознавство. Крім того, знання, отримані на заняттях із сучасної української мови, є опорними для успішного засвоєння порівняльної стилістики іноземної та української мов, порівняльної лексикології іноземної та української мов, теорії та практики перекладу, порівняльної граматики іноземної та української мов.

Наступний, шостий блок – програма факультативного курсу «Українська мова», який читається на факультеті «Референт-перекладач» протягом першого й другого семестрів. Головну мету курсу становить удосконалення граматичних навичок студентів, допомога студентам із низьким рівнем знання української

мови. До програми включено теми, що потребують додаткового опрацювання через труднощі, які виникають при використанні української мови. Робота над ними під час факультативних занять сприятиме зростанню мовної культури майбутніх референтів-перекладачів.

У цьому блоці комплексної програми йдеться про «Українську мову за професійним спілкуванням». Курс викладається на факультетах «Бізнес-управління», «Соціальний менеджмент» і заочної та післядипломної освіти. Мовна культура є основною ознакою культури людини і разом із тим її складником. Чим вищий культурно-мовний рівень людини, тим вищий її творчий потенціал. Виявом мовної культури у професійній діяльності, у ділових стосунках є перш за все знання ділової мови. Поняття «ділова мова» охоплює три сучасні стилі – офіційно-діловий, науковий і розмовний – і містить великою мірою близькі, взаємопроникні й навіть спільні мовні засоби різних рівнів. Уміле використання цих засобів – необхідна умова досягнення успіху в професійній сфері. Виходячи з цього, метою курсу є вироблення у студентів навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері. Серед завдань курсу є формування розуміння ролі державної мови в професійній діяльності; забезпечення володіння нормами сучасної української мови та дотримання вимог усного й писемного мовлення; ознайомлення студентів зі стильовою диференціацією сучасної української літературної мови; ознайомлення з офіційно-діловим та науковим стилями, їх особливостями, рисами; вивчення стильових засобів творення офіційно-ділових та наукових текстів; вивчення українського мовного етикету, особливостей його дотримання в офіційних ситуаціях; вироблення навичок вибору потрібних засобів мови через зіставлення їх з існуючими варіантами; напрацювання навичок усного та писемного ділового спілкування, оперування фаховою термінологією, редагування, коригування та перекладу наукових текстів.

У процесі вивчення дисципліни реалізуються зв'язки з курсами іноземної мови, соціології управління, етики та естетики, риторики, адміністративного

права. Знайомство з усною та писемною формами ділового мовлення стануть у пригоді при ознайомленні з курсом «Практикум із діловодства менеджера».

«Практична стилістика сучасної української мови» (восьмий блок) викладається на відділенні журналістики факультету додаткових спеціальностей. Дисципліна розрахована на студентів, що вже засвоїли матеріал курсів «Українська мова» та «Українська мова за професійним спрямуванням» або вивчають згадані курси паралельно. Заняття з «Практичної стилістики сучасної української мови» спрямовані на поглиблення набутих знань зі стилістики, зокрема найбільше уваги приділяється аналізу мовних явищ з огляду на функціонування їх у публіцистичному стилі сучасної української літературної мови. Курс покликаний забезпечити засвоєння слухачами основних мовних засобів публіцистичного стилю та набуття навичок доречного їх використання. Передбачається докладно ознайомити слухачів з особливостями використання мовних засобів у публіцистичному стилі; звернути увагу на помилки, поширені при перекладі текстів українською мовою; виробити у слухачів навички редагування публіцистичних текстів. За змістом курс пов'язаний з багатьма дисциплінами, що читаються викладачами кафедри українознавства та інших мовних кафедр, зокрема з такими, як «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська мова», «Українська мова професійного спілкування», «Журналістика», «Риторика», «Теорія і практика перекладу», а також практичними курсами основної та другої іноземної мов і дисциплінами, що передбачають порівняльну характеристику української та іноземних мов.

Останній, дев'ятий блок – програма курсу «Сучасна українська мова» для аспірантів. Спеціалісти вищої кваліфікації не можуть стояти осторонь процесу національно-державного і культурного відродження України. Серед духовних цінностей, які їм належить берегти, поширювати і збагачувати, чільне місце посідає саме українська мова – невід'ємний компонент культури українського народу. Курс передбачає поглиблення знань аспірантів про науковий стиль мовлення, зокрема необхідно докладно ознайомити аспірантів з особливостями використання мовних засобів у науковому стилі; звернути увагу слухачів на

помилки, поширені при перекладі наукових текстів українською мовою; нагадати основні орфографічні та пунктуаційні правила; сприяти виробленню у слухачів навичок грамотного письма; ознайомити з правилами укладання наукових текстів, а також довідково-інформаційних документів.

Крім узагальненого матеріалу про специфіку української мови на різних рівнях її будови, у курсі подано матеріал з лексичної, фразеологічної, морфологічної стилістики та стилістичного синтаксису. Належне місце посідає інформація про науковий стиль та його різновиди. Значну увагу приділено питанню нормативності української мови в наукових текстах.

Звичайно, логічним при засвоєнні курсу буде апелювання до знань, набутих слухачами у процесі вивчення сучасної української мови та інших дисциплін, які читаються мовними кафедрами ВНЗ, що й зазначено в програмі.

Кожен блок програми містить завдання для самостійної й індивідуальної роботи, питання для заліків та іспитів.

У програмі враховано інтегративні процеси, притаманні сучасній освіті, зокрема велику увагу приділено міжпредметним зв'язкам, чітко простежено співвіднесеність тем з курсами, що вивчаються паралельно, а також із тими, які вивчалися чи вивчатимуться надалі.

Українська література.

Українська література – один із найголовніших навчальних предметів у сучасній середній школі. У загальному річищі гуманізації національної освіти він може відіграти інтегруючу роль, тому що література відтворює духовний світ українського народу, сприяє активному становленню особистості. Мистецтво слова несе потужний заряд позитивної духовної енергії, яка здатна впливати на людину, підтримувати її. Література передає загальнолюдські цінності від покоління до покоління, формує, збагачує внутрішній світ дитини, позитивно впливає на її свідомість, морально-етичний потенціал, розвиває естетичний смак, інтелект, творчі здібності.

У програмі особливий акцент робиться на художніх творах, що сприяють зародженню й розвитку в молодій людині якостей, що викликають потужний заряд позитивної, життєствердної енергії.

Головна мета інтегрованого курсу української літератури, розробленого в НУА, – отримання логічно обґрунтованого, цілісного уявлення про літературу як мистецький феномен, уміння виокремити в літературному процесі такі поняття, як автор, твір, естетична концепція, епоха, етос художнього тексту, розуміння зв'язку літератури з іншими видами мистецтва.

Систематизоване поетапне вивчення української літератури допоможе учням і студентам орієнтуватися в літературному просторі, як власне українському, так і світовому; порівнювати явища національної літератури із співзвучними їм у світовому літературному універсумі; осягати через літературу естетику, філософію і культуру епохи; сприймати суспільно-політичні процеси крізь призму поглядів письменників.

Мета курсу реалізується поетапно: від ознайомлення з українським словом через слухання (1-й клас), переказування текстів (1–2-й класи), вивчення напам'ять (3-й клас і далі) до поступового аналізування художніх творів, внесення елементів власного дослідження проблематики літературного тексту, залучення до аналізу науково-критичних джерел суміжних з літературою дисциплін, що сприяють розкриттю глибинного змісту тексту, як-от: російська та зарубіжна літератури, всесвітня історія та історія України, географія, біологія, історія світової культури філософія, етика.

Програма для кожного з 5–7-х класів складається з окремих тематичних блоків, сформованих відповідно до вікових психологічних особливостей дитини, з наростаючою складністю.

Програма для 8-го класу є своєрідною єдиною ланкою між середніми та старшими класами. Тому в ній пропонується цілісний системно-історичний, «хронологічний» блок української літератури (від давнини до сучасності), призначений підготувати учня до вивчення української літератури в 9–11-х

класах. Однак з метою вивільнення навчальних годин у 9-му класі вивчення зразків давньої української літератури розпочинається вже у 8-му класі.

Курс української літератури для 9–11-х класів є системно-історичним, проте це не історія української літератури, а літературний процес у портретах. Програма побудована на конкретних творах представників різних культурних епох, стилів, течій. Оглядові розділи, на які не виділяються навчальні години, є лише необхідною додатковою інформацією для вчителя, своєрідним тлом, необхідним при вивченні конкретних письменників та їх творів.

Однією з важливих особливостей програми є перегляд усталених уявлень, переоцінювання літературного процесу під максимально об'єктивним кутом зору. При висвітленні життєвого й творчого шляху письменника увага звертається на чинники формування світоглядних переконань митця. Враховується резонанс мистецького твору в літературній критиці, як вітчизняній, так і зарубіжній, його місце і роль у загальному літературному процесі.

Кількість часу на вивчення тієї чи іншої теми є орієнтовною, викладач може її змінювати (у межах 68 годин, визначених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту для середніх загальноосвітніх шкіл).

Запровадження курсу «Сучасна українська література ХХ ст.» на факультеті «Референт-перекладач» пояснюється потребою поглибити знання студентів з української літератури, набуті в середній школі. У навчальному плані ХГУ «НУА» це єдиний курс з української літератури.

Мета курсу – поетапний аналіз літературного процесу ХХ ст.; визначення кола пропонованих для вивчення авторів і творів; тематичне окреслення блоків літературознавчого, літературно-критичного та пов'язаного з поетикою літературного твору матеріалу.

Завдання курсу – дати уявлення про структуру курсу, про вагомий пласт матеріалу історико-культурологічного, філософського, соціологічного, політологічного характеру; розглянути літературний твір в органічній єдності з культурним життям

України ХХ століття та як складову культурологічного процесу у світовому вимірі; допомогти студентам вільно орієнтуватися в літературному просторі ХХ ст.

Розподіл годин здійснюється таким чином: лекції – 14 годин, практичні заняття – 16 годин, самостійна робота студентів, яка контролюється і коригується викладачем під час індивідуальних консультацій, – 24 години.

У лекційній частині курсу, крім узагальненого матеріалу, присвяченого аналізу літературного процесу, літературних угруповань, естетичних напрямків і течій, даватимуться інтерпретації як окремих творів, так і доробку в цілому найяскравіших постатей сучасної української літератури, причому їх творчість розглядатиметься в контексті світової літератури.

Матеріал, викладений у лекційному курсі, закріплюватиметься й деталізуватиметься під час практичних занять. Невід'ємною складовою як теоретичної, так і практичної частини курсу є пошуково-евристична робота студентів, яка виявлятиметься у формі реферативних повідомлень та доповідей на щорічній студентській науковій конференції.

У ході самостійної (індивідуальної) роботи студенти опрацьовують літературно-критичну літературу та знайомляться з художніми текстами.

Контроль і оцінка знань, умінь та навичок студентів здійснюється на практичних заняттях. Завершується курс заліком.

Після вивчення курсу студент повинен вільно орієнтуватися в літературному процесі України ХХ ст., чітко виокремлювати окремі періоди в літературі цього часу, повинен мати уявлення про філософське підґрунтя концепцій, течій, напрямків, тенденцій, що постали й розвинулися у ХХ ст., знати про приналежність письменників до тих чи інших угруповань, гуртків тощо; володіти теоретичними аспектами аналізу літературного твору, при огляді діяльності літературних шкіл, об'єднань має оперувати фактами, пов'язаними з аналогічними явищами у світовій літературі. У результаті студент повинен вміти порівнювати явища національної літератури із співзвучними їм у світовій літературі ХХ ст., володіти прийомами аналізу поезики віршованих творів, давати аналіз проблематики текстів, органічно

поєднуючи його з суспільно-політичним, соціокультурним життям епохи, має вільно використовувати літературознавчу термінологію.

Навчальна дисципліна «Сучасна українська література. XX століття» вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Філологія».

Викладання дисципліни ведеться з опорою на шкільний курс української літератури 10–11-х класів, оскільки передбачає вивчення літератури XX – початку XXI століть. Тематично курс перегукується із такими дисциплінами, як «Історія України», «Історія зарубіжної літератури», «Українська і зарубіжна культура», «Філософія».

Самостійна робота студентів з курсу «Сучасна українська література XX століття» розрахована на 24 години і включає підготовку до практичних занять, самостійне опрацювання окремих теоретичних питань, критичної літератури, прочитання художніх текстів та написання рефератів.

Історія зарубіжної літератури.

Програма розроблена відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу школу», Державної національної програми «Освіта (Україна XXI століття)», проектів Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції 11-річної загальної середньої освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти та програм Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Головна мета інтегрованого курсу зарубіжної літератури – отримання логічно обґрунтованого, цілісного уявлення про літературу як мистецький феномен, тобто здатність вичленовувати у літературному процесі такі поняття, як автор, твір, естетична концепція, епоха, етос художнього тексту і розуміти дотичність літератури до інших мистецьких феноменів.

Реалізація даного завдання здійснюється поетапно: від початкових елементів аналізу художніх творів, внесення складових власного дослідження проблематики літературного тексту, залучення до аналізу науково-критичних джерел, суміжних з літературою дисциплін, що сприяють розкриттю

глибинного змісту тексту, як-от: українська, російська та іноземні мови, українська література, всесвітня історія та історія України, географія, біологія, історія світової культури філософія, етика – тобто увесь цикл дисциплін гуманітарного спрямування.

Результат вивчення зарубіжної літератури за пропонованим принципом може бути простежений на рівні вільного орієнтування випускника ВНЗ у проблемах зарубіжної літератури зокрема та в гуманітарному світовому універсумі в цілому.

Зарубіжна література – один із значущих гуманітарних предметів у сучасній середній школі. У загальному річизі гуманізації національної освіти вона може відігравати інтегруючу роль, тому що відтворює духовний світ людини, сприяє активному становленню особистості.

Концепція програми заснована на таких чинниках:

- виховання людини нового часу, людини-гуманіста, високодуховної, національно свідомої, освіченої, творчої особистості;
- врахування сучасних державотворчих процесів, у центрі яких національна європейська держава Україна;
- виховання естетично розвиненого читача художньої літератури;
- піднесення авторитету й престижу літератури в загальносвітовому контексті.

Мета вивчення зарубіжної літератури в школі передбачає:

1. Прищеплення молодому поколінню любові до літератури як мистецтва слова і національної літератури зокрема.
2. Сприймання літератури в контексті загальнолюдської культури.
3. Зацікавлення учнів художнім твором як специфічним «інструментом» пізнання світу і себе в ньому.
4. Активізацію функції предмета зарубіжної літератури як одного з основних засобів формування національної свідомості, утвердження людської гідності.
5. Засвоєння необхідної суми знань з історії та теорії літератури.
6. Вироблення навичок аналізу художнього твору з урахуванням

індивідуального стилю автора, в контексті відповідної історичної епохи та з позиції сучасного читача, розвиток творчого та самостійного мислення, естетичного смаку. Уроки літератури мають навчити розуміти, відчувати силу і красу художнього слова, відкривати для себе нову реальність – художню.

Програма враховує:

- вікові психологічні особливості учнів;
- психологію сприймання дитиною творів художньої літератури;
- особливості сучасного навчального процесу в середній школі, що перебуває в перехідному стані;
- різні рівні загальноосвітньої і, зокрема, гуманітарної підготовленості учнів;
- суттєве зменшення кількості навчальних годин;
- стан сучасного шкільного літературознавства, наявність нових підручників, посібників, хрестоматій, текстів художніх творів тощо.

Програма із зарубіжної літератури складається з двох частин: шкільної програми для 5–11-х класів та програми для вищих навчальних закладів, кожна з яких має свою специфіку.

Шкільний курс зарубіжної літератури поділяють на два етапи.

Курс зарубіжної літератури для 5–8-х класів пропедевтичний (підготовчий). Його головною метою є:

- через художнє слово навчити дитину бачити та цінувати красу світу, життя, мистецтво, прищеплювати їй найважливіші етичні та моральні цінності, допомогти зрозуміти себе, розкрити власні здібності, сформувати себе як особистість, розбудити та підтримувати внутрішнє прагнення гармонійного й повнокровного життя;
- підготувати учня основної школи до системного вивчення літератури як мистецтва слова в старших класах.

Програма для кожного з 5–7-х класів складається з окремих тематичних блоків, сформованих відповідно до вікових психологічних особливостей

дитини, з наростаючою складністю.

Програма для 8-го класу є своєрідною єднальною ланкою між основною та старшою школою. Тому в ній пропонується цілісний системно-історичний, «хронологічний» блок зарубіжної літератури (від давнини до сучасності), призначений підготувати учня до вивчення зарубіжної літератури в 9–11-х класах.

Курс зарубіжної літератури для 9–11-х класів є системно-історичним, проте це не історія зарубіжної літератури, а літературний процес у портретах. З цією метою програма побудована на розгляді конкретних творів найрепрезентабельніших представників різних культурологічних епох, стилів, течій.

До програмного списку включено твори, найпоказовіші для розкриття творчої індивідуальності кожного письменника. Значне місце у програмі приділено, зокрема, російській літературі, що не вивчається як окремий предмет, однак продовжує залишатися суттєвою складовою світового літературного процесу. Враховано також і те, що предмет «Зарубіжна література» в основній школі відрізняється від предмета «Історія зарубіжної літератури», що вивчається на факультеті «Референт-перекладач» вищої школи, тому, лише пунктирно окреслюючи історичний літературний процес, не можна представити усіх значущих зарубіжних письменників. Водночас програма побудована так, щоб загалом література постала тематично і стилістично різноманітною, цікавою сучасній молоді. Пропонуються художні тексти для обов'язкового вивчення та додаткового, що передбачає самостійне, позакласне прочитання, вивчення на факультативних заняттях, поглиблене вивчення в профільних навчальних закладах тощо.

Навчальна дисципліна «Історія зарубіжної літератури» вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Філологія».

Викладання дисципліни ведеться з опорою на шкільний курс зарубіжної літератури відповідно до розробленої на кафедрі інтегрованої програми із зарубіжної літератури.

Дисципліна вивчається паралельно з курсом «Сучасна українська література ХХ століття».

Окремі теми курсу перегукуються з дисциплінами «Латинська мова», «Культурологія», «Риторика», «Філософія», «Вступ до мовознавства» тощо.

1. Вивчення курсу розпочинається зі вступної організаційної поточної лекції на 2 години.

Самостійна та індивідуальна робота студентів з курсу «Історія зарубіжної літератури» включає підготовку до практичних занять, прочитання обов'язкових художніх творів, а також самостійне опрацювання деяких тем курсу й окремих теоретичних питань.

Для визначення успішності навчання використовуються контрольні заходи. Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретного завдання.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни (семестровий контроль) або логічно завершених розділів чи модулів (проміжний контроль).

Під час вивчення даної дисципліни використовуються такі форми поточного контролю: співбесіда, написання літературних диктантів.

Під час вивчення курсу використовуються такі форми проміжного (модульного) контролю: написання підсумкового есе.

Під час вивчення даної дисципліни використовується такі форми семестрового контролю: залік та екзамен.

Студентам пропонується відповісти на одне питання зі списку питань до заліку та проаналізувати за вибором викладача один твір з індивідуального списку прочитаних творів. На екзамені студентам пропонується відповісти на

два питання зі списку питань до екзамену та проаналізувати за вибором викладача один твір з індивідуального списку прочитаних творів

Політичні, господарсько-економічні, соціально-культурні особливості нинішнього етапу розвитку України вимагають від освіти формування принципово нового типу особистості. Ідеться насамперед про новий тип особистості спеціаліста, адекватний за своїми якостями суспільним змінам. Створення його має бути результатом роботи всіх ланок освітньої системи – від дошкільних та освітніх закладів до “навчання впродовж життя”. Таким чином, актуальною проблемою сучасної освіти в Україні є реалізація ідеї безперервності освітнього процесу, що забезпечить фундаментальність і цілісність підготовки спеціаліста. Важливим завданням освіти ХХІ століття є формування в молоді системно-логічного мислення, що сприятиме цілісному сприйняттю світу. Системне мислення стане новою якістю свідомості особистості і після закінчення ВНЗ актуалізуватиметься в професійній, соціальній діяльності, сприятиме гармонізації буття людини. Одним із кроків до розв’язання цієї проблеми в ХГУ “НУА” є створення інтегрованих кафедр, у тому числі кафедри українознавства, яка об’єднала для спільної роботи вузівських викладачів та шкільних вчителів. Безперервність мовної підготовки в освітньому комплексі забезпечується насамперед через розробку та реалізацію комплексних програм безперервної освіти, при укладанні яких обов’язково враховуються інтеграційні тенденції, що сприяють активізації сприйняття учнями і студентами різних галузей знання й водночас його систематизації.

Комплексна програма безперервної освіти з української мови розроблена кафедрою українознавства ХГУ “НУА” відповідно до Законів України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про вищу школу”, Державної національної програми “Освіта (Україна ХХІ століття)”, Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції 12-річної загальної середньої освіти, “Державного стандарту початкової загальної освіти” та програм Міністерства освіти і науки.

У програмі зазначається, що українська мова є державною мовою України, і це передбачає її пріоритетне використання в усіх сферах суспільного життя. Знання мови дає змогу учням і студентам прилучитися до надбань культури українського народу, крім того, мова є одним із засобів забезпечення інформаційних процесів у сучасному суспільстві (у науковій, технічній, політичній, діловій, освітній та інших галузях). Тому головною метою інтегрованого курсу української мови є вироблення навичок оптимальної мовної поведінки в різних сферах людської діяльності, що реалізується через ознайомлення учнів та студентів з найважливішими відомостями про українську мову (її походження; історію; роль у становленні й розвитку нації; культуротворчу функцію; значення як засобу пізнання, спілкування, впливу; місце серед інших мов світу); через формування вмінь і навичок грамотного письма, стилістичної диференціації мовного матеріалу, перекладу та редагування текстів; через виховання культури мовлення, вміння аналізувати й зіставляти мовні факти різних рівнів; виховання всебічно розвиненої особистості, громадянина України.

Основними принципами викладання української мови є принципи науковості, систематичності, послідовності й наступності, порівняльний, комунікативної спрямованості навчання, доступності та зростаючої складності, особистісно орієнтованої спрямованості навчального процесу, розвитку пізнавальних здібностей та навичок самостійної роботи з мовними фактами, єдності навчання й виховання.

Основними змістовими лініями курсу є:

- лінгвістична (передбачає формування знань про фонетичну, лексичну, словотворчу, граматичну, правописну, стилістичну системи мови);
- комунікативна (формування системи мовленнєзнавчих понять та практичних умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності);
- українознавча (підпорядкована вихованню всебічно розвиненої особистості, члена суспільства, громадянина).

Упровадження інтегрованого курсу забезпечує сталі міжпредметні зв'язки мовознавчих, соціально-економічних, правознавчих та комп'ютерних дисциплін. Простежується перегук тем курсу як із дисциплінами, що вивчаються паралельно з українською мовою, так і перспективні інтеграційні зв'язки (з дисциплінами, що будуть вивчатися на старших курсах). Цей рівень інтеграційної діяльності позначено у програмі як міжпредметні зв'язки.

У ВНЗ вивчаються такі мовні аспекти як стилістика, практична стилістика, переклад, редагування текстів різних стилів, що, безперечно, базується на засвоєному під час навчання у школі матеріалі, тож міжрівневу співвіднесеність тем позначено в програмі через інтрапредметні зв'язки. Інтрапредметні та міжпредметні зв'язки у програмі подано за блоками тем у шкільних курсах та до кожної теми в курсах вузівських.

Програма складається з блоків для учнів дитячої школи раннього розвитку (ДШРР), загальноосвітньої спеціалізованої економіко-правової школи (СЕРШ), слухачів факультетів довузівської підготовки та додаткових професій, студентів та аспірантів ХГУ "НУА".

Першим блоком комплексної програми є програма курсу "Джерельце рідної мови", побудована згідно з метою навчання та завданнями діяльності дитячої школи раннього розвитку. Основними завданнями цього курсу є виховання любові й інтересу до української мови, історії та культури, стимулювання до спілкування українською мовою, збагачення словникового запасу учнів, виховання звукової культури та граматичної правильності мовлення, розвиток зв'язного мовлення. Основними принципами навчання української мови в ДШРР є комунікативна спрямованість навчання; опора на рідну (російську) мову під час вивчення української; навчання мови за типовими моделями (зразками); принципи ампліфікації; забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей; варіативності добору змісту, форм, методів та прийомів навчання, а також домінуюча роль ігрової діяльності. Основним видом організації занять в ДШРР є дидактична розвиваюча гра, що

ґрунтується на комунікативно-ситуативному підході до навчання української мови.

Програма побудована за тематичним принципом із урахуванням психічних та фізіологічних особливостей дітей шостого року життя.

Другим блоком є програма курсу для 1-4 класів “Українська мова як державна”. Основна мета навчання української мови як державної у початкових класах – забезпечення початкового рівня комунікативних умінь та елементарних знань з мови й етнокультури українців, а також формування інтелектуально розвиненої особистості, громадянина України. Програма укладена відповідно до основних змістових ліній “Державного стандарту початкової загальної освіти”. Зазначено міжпредметні зв’язки з російською та іноземною мовами, природознавством, образотворчим мистецтвом, художньою працею та курсом “Я і Україна”.

Третій блок складає програма з української мови для СЕПШ (5-11 класи), укладена на основі відповідної програми МОН України. Мета курсу української мови в школі з російською мовою навчання полягає у виробленні в учнів умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами української мови. Навчальні завдання цього курсу – ознайомлення учнів з найважливішими відомостями про українську мову; навчання учнів користуватися всім багатством засобів української мови на основі практичного засвоєння основних мовних і мовленнєвих понять, визначень та правил; розкриття краси й багатства української мови; забезпечення засвоєння норм української літературної мови; формування українознавчої компетенції.

Виконання цих завдань забезпечується наявністю в змісті курсу основних відомостей про мову й мовлення та норми літературної мови, переліком вимог до знань і вмінь учнів.

Шкільний курс української мови єдиний з 1-го до 11-го класу, тому вчитель, який працює в 5-11-х класах, повинен знати обсяг відомостей про мову та вміння, набуті учнями в початкових класах. Взаємозв’язки між розділами науки про мову встановлюються зіставленням засвоєних мовних явищ і тих, що

вивчаються, супровідних зауважень учителя і висновків учнів. Навчання української мови проводиться у зв'язку із заняттями з російської мови, крім того, вивчення програмового матеріалу будується також із урахуванням зв'язків з іншими дисциплінами (іноземною мовою, українською літературою, історією, правознавством, географією, фізичною культурою, охороною безпеки життєдіяльності, музикою, образотворчим мистецтвом, ботанікою, екологією, економікою, інформатикою, діловодством та ін). Це сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню світогляду учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання з інших предметів.

Четвертим блоком є програма з української мови для слухачів факультету довузівської підготовки, розрахована на систематизацію шкільних знань абітурієнтів з української мови. Метою курсу є узагальнення відомостей із графіки, фонетики, морфеміки, словотвору, морфології та синтаксису, що допоможе абітурієнтам удосконалити орфографічні та пунктуаційні навички. Мета й завдання курсу зумовлюють переважання в цьому блоці інтрапредметних зв'язків.

У п'ятому блоці подано програму курсу “Сучасна українська мова (культура мовлення і практична стилістика)”, який викладається на 1-3 курсах факультету “Референт-перекладач”. Мета курсу полягає в удосконаленні знань та навичок студентів, набутих у школі; засвоєнні науково-теоретичних основ лінгвістичних студій; набутті навичок стилістичного редагування текстів, у тому числі документів; поглибленні навичок з української орфографії та орфоєпії. Серед завдань курсу – подання теоретичної основи для стилістично доцільного перекладу з інших мов; вироблення навичок стилістичної диференціації лексики та фразеології сучасної української мови; створення умов для засвоєння студентами основоположних принципів українського правопису та оволодіння засобами фоностилістики, лексичної й морфологічної стилістики і стилістичного синтаксису української мов, а також вироблення навичок редагування ділових текстів.

Курс передбачає вивчення таких мовознавчих дисциплін, як фоностилістика (засвоєння законів евфонії української мови, вивчення стилістичних прийомів, заснованих на використанні звукових модуляцій), лексична стилістика (стилістична диференціація лексики сучасної української мови); фразеологічна стилістика (класифікація фразеологічних одиниць, їх функціональні ознаки, особливості стилістичного використання та перекладу), морфологічна стилістика (стилістичні властивості частин мови та їх форм), стилістичний синтаксис (стилістика речення, стилістичні функції членів речення тощо). Подається матеріал про норми мовної культури, україномовний діловий етикет.

При викладанні дисципліни використовуються міжпредметні зв'язки з курсами: вступ до мовознавства, риторика, латинська мова, практичний курс основної та другої іноземних мов, документознавство. Крім того, знання, отримані на заняттях із сучасної української мови є опорними для успішного засвоєння порівняльної стилістики іноземної та української мов, порівняльної лексикології іноземної та української мов, теорії та практики перекладу, порівняльної граматики іноземної та української мов.

Наступний, шостий блок – програма факультативного курсу “Сучасна українська мова”, який є допоміжним до дисципліни “Сучасна українська мова (культура мовлення і практична стилістика)” і читається на факультеті “Референт-перекладач” протягом першого й другого семестрів. Головну мету курсу становить удосконалення орфоепічних та орфографічних навичок студентів, допомога студентам з низьким рівнем знання української мови. До програми включено теми, що потребують додаткового опрацювання через труднощі, які виникають при використанні української мови. Робота над ними під час факультативних занять сприятиме зростанню мовної культури майбутніх референтів-перекладачів.

У сьомому блоці комплексної програми йдеться про “Українську мову професійного спілкування”. Курс викладається на факультетах “Бізнес-управління”, “Соціальний менеджмент” і заочної та післядипломної освіти.

Мовна культура є основною ознакою культури людини і разом із тим її складником. Чим вищий культурно мовний рівень людини, тим вищий її творчий потенціал. Виявом мовної культури у професійній діяльності, у ділових стосунках є перш за все знання ділової мови. Поняття "ділова мова" охоплює три сучасні стилі – офіційно-діловий, науковий і розмовний – і містить великою мірою близькі, взаємо проникні й навіть спільні мовні засоби різних рівнів. Уміле використання цих засобів – необхідна умова досягнення успіху в професійній сфері. Виходячи з цього, метою курсу є вироблення у студентів навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері. Серед завдань курсу ознайомлення студентів зі стильовою диференціацією сучасної української літературної мови; з офіційно-діловим стилем, його особливостями, рисами; стильовими засобами творення офіційно-ділових текстів; вивчення українського мовного етикету, особливостей його дотримання в офіційних ситуаціях; вироблення навичок вибору потрібних засобів мови через співставлення їх з існуючими варіантами; напрацювання навичок усного та писемного ділового спілкування. Важливим видається також подолання явищ мовної інтерференції.

У процесі вивчення дисципліни реалізуються зв'язки з курсами іноземної мови, соціології управління, етики та естетики, риторики, адміністративного права. Знайомство з усною та писемною формами ділового мовлення стануть у пригоді при ознайомленні з курсом "Практикум з діловодства менеджера".

"Практична стилістика сучасної української мови" (восьмий блок) викладається на відділенні журналістики факультету додаткових професій. Дисципліна розрахована на студентів-філологів, що вже засвоїли матеріал курсу "Сучасна українська мова (культура мови і практична стилістика)" або вивчають згаданий курс паралельно. Заняття з "Практичної стилістики сучасної української мови" спрямовані на поглиблення набутих знань зі стилістики, зокрема найбільше уваги приділяється аналізу мовних явищ з огляду на функціонування їх у публіцистичному стилі сучасної української літературної мови. Курс покликаний забезпечити засвоєння слухачами основних мовних

засобів публіцистичного стилю та набуття навичок доречного їх використання. Передбачається докладно ознайомити слухачів з особливостями використання мовних засобів у публіцистичному стилі; звернути увагу на помилки, поширені при перекладі текстів українською мовою; виробити у слухачів навички редагування публіцистичних текстів. За змістом курс пов'язаний з багатьма дисциплінами, що читаються викладачами кафедри українознавства та інших мовних кафедр, зокрема зі вступом до мовознавства, сучасною українською мовою, українською мовою професійного спілкування, журналістикою, риторикою, теорією і практикою перекладу, практичними курсами основної та другої іноземної мов і дисциплінами, що передбачають порівняльну характеристику української та іноземних мов.

Останній, дев'ятий блок – програма курсу “Сучасна українська мова” для аспірантів. Спеціалісти вищої кваліфікації не можуть стояти осторонь процесу національно-державного і культурного відродження України. Серед духовних цінностей, які їм належить берегти, поширювати і збагачувати, чільне місце посідає саме українська мова – невід’ємний компонент культури українського народу. Курс передбачає поглиблення знань аспірантів про науковий стиль мовлення, зокрема необхідно докладно ознайомити аспірантів з особливостями використання мовних засобів у науковому стилі; звернути увагу слухачів на помилки, поширені при перекладі наукових текстів українською мовою; нагадати основні орфографічні та пунктуаційні правила; сприяти виробленню у слухачів навичок грамотного письма; ознайомити з правилами укладання наукових текстів, а також довідково-інформаційних документів.

Крім узагальненого матеріалу про специфіку української мови на різних рівнях її будови, у курсі подано матеріал з лексичної, фразеологічної, морфологічної стилістики та стилістичного синтаксису. Належне місце посідає інформація про науковий стиль та його різновиди. Значну увагу приділено питанню нормативності української мови в наукових текстах.

Звичайно, логічним при засвоєнні курсу буде апелювання до знань, набутих слухачами у процесі вивчення сучасної української мови та інших дисциплін, які читаються мовними кафедрами ВНЗ, що й зазначено в програмі.

Кожен блок програми містить завдання для самостійної й індивідуальної роботи, питання для заліків та іспитів.

Таким чином, створена в Харківському гуманітарному університеті “Народна українська академія” комплексна програма з української мови забезпечує поступовість і безперервність вивчення української мови, починаючи з дитячої школи раннього розвитку, початкової та загальноосвітньої школи, гуманітарного університету до аспірантури та післядипломного навчання. У програмі враховано інтегративні процеси, притаманні сучасній освіті, зокрема велику увагу приділено міжпредметним зв'язкам, чітко простежено співвіднесеність тем з курсами, що вивчаються паралельно, а також із тими, які вивчалися чи вивчатимуться надалі. Апробація в навчальному процесі Народної української академії засвідчила ефективність використання комплексної програми при реалізації в освітньому закладі моделі безперервної освіти.

РОБОТА З ДИСТАНЦІЙНИМИ ОСВІТНИМИ ФОРМАТАМИ

На сьогодні в колі пильної уваги суспільства перебуває низка питань, пов'язаних із вищою освітою, у тому числі й проблема дистанційного навчання. Можливості, які надає Інтернет-мережа, рівень розвитку технічних засобів збереження та передачі інформації, якість сучасних програмних продуктів, з одного боку, та актуальність для сьогодення «навчання протягом усього життя», з іншого, зумовлюють розвиток дистанційного навчання. Упровадження дистанційної освіти є «одним із першочергових завдань розвитку системи вищої освіти в Україні, найважливішою компонентою соціально-економічного розвитку країни».

Перші кроки до розвитку дистанційної освіти в Україні було зроблено на початку 90-х років. В урядових і відомчих нормативних актах – насамперед постановах Кабінету Міністрів України щодо діяльності МОНУ – про дистанційну освіту йдеться, починаючи з 1993 р. У лютому 1998 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про Національну програму інформатизації», у якому одним з основних напрямків інформатизації визначено «розробку системи індивідуальної неперервної освіти на основі автоматизованих навчальних курсів і систем інтелектуальних комп'ютерних і дистанційних технологій навчання».

2000 року Міністерство освіти та науки України затвердило «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» було створено Український центр дистанційної освіти з метою координації створення системи дистанційної освіти в Україні. Питання дистанційної освіти стосується й низка нормативних актів 2001 року. У листі Міністерства освіти і науки від 25.04.2001 «Про кваліфікаційні рівні» йдеться про можливість дистанційного навчання при підготовці на рівні магістрів. 2003 року Постановою Кабінету Міністрів України затверджено «Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки», метою якої є «забезпечення широкого доступу

населення до освітніх ресурсів і створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя шляхом розвитку системи дистанційного навчання на основі новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій». Серед завдань програми – забезпечення контролю якості в системі дистанційного навчання; розвиток дистанційної форми навчання в системі вищої освіти за всіма напрямками підготовки фахівців для гуманітарної, економічної та інших галузей; використання дистанційного навчання в системі післядипломної освіти для перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

У науковій літературі існують різні визначення дистанційної освіти – від нової форми організації навчального процесу (А.А. Андрєєв, Н.В. Ляшенко), технології (В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко) до «нового дидактичного концепту» (В.Ф. Філіппов, В.П.Тихомиров, Є.С. Полат, В.Г. Кремень) і навіть як «нової культури надання освітніх послуг» (Л.В. Калініна). При цьому більшість дослідників відзначає, що головною метою дистанційної освіти є надання рівного доступу та рівних освітніх можливостей населенню за допомогою інформаційних і телекомунікаційних засобів, а також підвищення якісного рівня освіти за рахунок більш активного використання наукового й освітнього потенціалу провідних університетів, академій, інститутів, наукових центрів та інших освітніх установ. Серед переваг цієї форми освіти відзначають гнучкість, доступність, індивідуалізованість, мобільність, спрямованість на самостійне здобуття знань (В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, В.Ф. Філіппов, В.П.Тихомиров, В.А. Ясулайтіс та ін.).

На сьогодні увагу науковців зосереджено на психолого-педагогічних (Є.С. Полат, М.В. Моїсеєва, П.І. Образцов) та організаційно-педагогічних (В.В. Олійник) проблемах дистанційного навчання, на питаннях його інформаційно-методичного забезпечення (І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, В.М. Кухаренко, В.А. Ясулайтіс, А.І. Комишан), а також використання в різних галузях та на різних рівнях освіти (Т.І. Барановська, В.М. Кухаренко, Л.Л.Ляхоцька, Ю.О. Зубань та ін.).

Ураховуючи те, що використання комп'ютерних технологій при викладанні навчальних курсів дозволяє активізувати пізнавальну діяльність, реалізувати ідеї індивідуального й диференційованого підходу в процесі навчання, підготувати студентів до активної самостійної діяльності, викладачі кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» протягом 2008–2012 рр. розробили п'ять дистанційних курсів з української мови, за якими ведеться підготовка студентів денної та заочно-дистанційної форм навчання академії.

Дистанційні курси «Сучасна українська мова», «Ділова українська мова» та «Українська мова за професійним спрямуванням» (част. I, II, III) створено відповідно до навчальних програм ВНЗ, курси відповідають подібним аудиторним і частково їх дублюють. Метою дистанційних курсів є надання студентам можливості самостійного вивчення нового матеріалу, поглиблення їх теоретичних знань, вироблення навичок грамотного письма й оптимальної мовної поведінки через виконання тренувальних вправ. Крім того, курси є досить актуальними для роботи зі слабкими студентами й такими, що з різних причин не впорались із завданнями відповідних аудиторних курсів. Таким студентам надається можливість проходити підсумковий модульний контроль після обов'язкового дистанційного навчання. Курси приваблюють студентів можливістю самостійної роботи в зручному для себе місці за індивідуальним розкладом, доступом до спеціальних засобів навчання й можливістю отримати консультацію викладача. Звичайно ж, значною мірою позитивному сприйняттю дистанційних курсів сприяє використання саме комп'ютерної навчальної програми, що збігається з інтересом студентів до сучасних інформаційних технологій.

Умовно кожен курс можна поділити на блоки:

– організаційно-методичний (інформація про цілі, завдання дисципліни, її зв'язки з іншими курсами, навчальна програма, рекомендації щодо вивчення дисципліни, порядок організації взаємодії з викладачем);

- інформаційно-навчальний (структурований набір навчальних матеріалів до тем курсу);
- ідентифікаційно-контролюючий (завдання до тем, що перевіряються викладачем, підсумкові тести (іспити й заліки проводяться очно)).

Для підготовки курсів ми скористалися оболонкою Moodle – програмним комплексом, що рекомендується викладачам і навчальним організаціям як найбільш розвинена система електронної освіти, яка надає можливості проведення повноцінного навчального процесу, включаючи засоби навчання, систему контролю й оцінювання. У Moodle також реалізовано можливості спілкування як між учнями та викладачами, так і між самими учнями. Таким чином, програмний комплекс дозволяє створювати повноцінні електронні дистанційні курси.

Вихідними матеріалами для курсів стали навчальні посібники (конспекти лекцій та збірники вправ), методичні рекомендації, розроблені викладачами кафедри.

Щодо форм дистанційного навчання, то при розробці курсів викладачами було обрано такі:

- лекція (набір навчальних матеріалів в електронному вигляді; може містити, крім власне тексту, цитати з наукових статей, навчальних посібників, оформлені в текстові файли);
- консультація (переважно індивідуальна; проводиться у віртуальному навчальному середовищі або за допомогою електронної пошти);
- самостійна робота (завдання, які студенти виконують й у вигляді текстових файлів відсилають через курс на перевірку викладачеві);
- контрольна робота (поточний і підсумковий тестовий контроль).

Матеріал курсів розподілено на невеликі смислові частини – модулі й теми. У кожній темі структуровано подаються:

- питання, що виносяться на розгляд;

- список літератури з теми;
- російсько-українські словники до тем;
- теоретичний матеріал;
- тренувальні вправи;
- завдання, виконання яких контролюється викладачем (самостійні роботи);
- питання для самоконтролю (рис. 1).

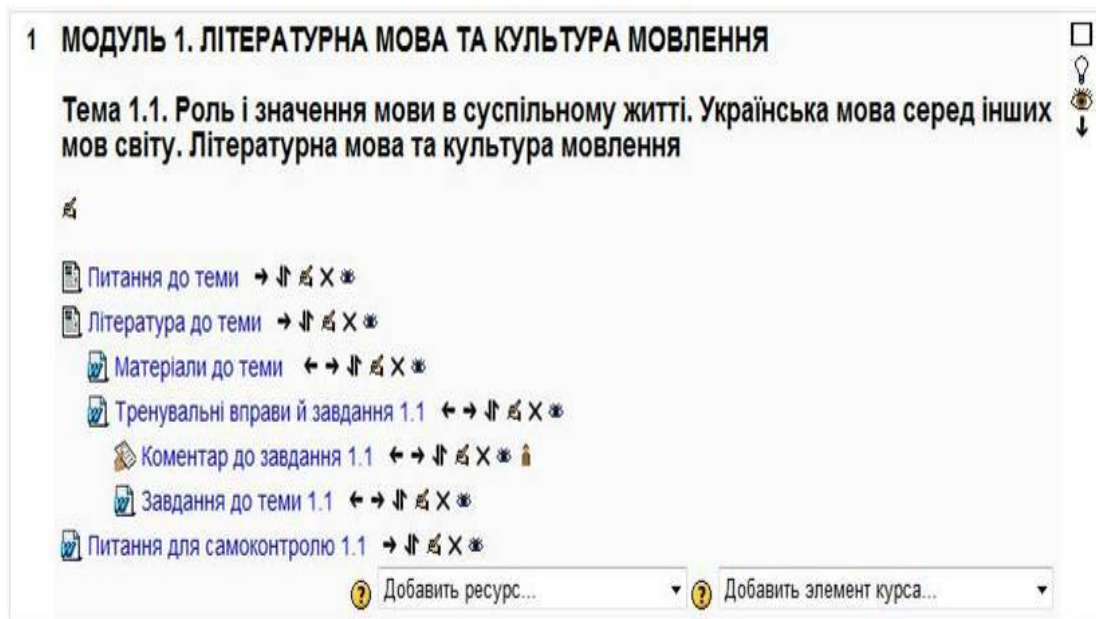

Рис. 1. Структура теми курсу.

Відповідно, роботу з темою слід здійснювати в такому порядку:

- ознайомитися з питаннями, що виносяться на розгляд;
- опрацювати теоретичний матеріал, у разі потреби звернутися до додаткових джерел зі списку літератури та словника;
- виконати тренувальні вправи, якщо виникнуть труднощі, звернутися ще раз до теоретичного матеріалу;
- дати відповіді на запитання для самоконтролю;
- виконати й надіслати викладачеві для перевірки завдання до теми.

Висока оцінка за контрольне завдання є показником опанування матеріалу теми.

При підготовці курсів нами було відзначено легкість наповнення оболонки Moodle навчальним матеріалом: у неї можуть бути вміщені текстові документи, електронні таблиці, зроблені в різних редакторах, презентації, звукові та відеоматеріали, зображення тощо (рис. 2).

Підсистема контролю знань дистанційного курсу дає можливість певною мірою розвантажити викладача від роботи з проміжного оцінювання знань, забезпечити самотестування студентів і допомагає при проведенні підсумкового контролю.

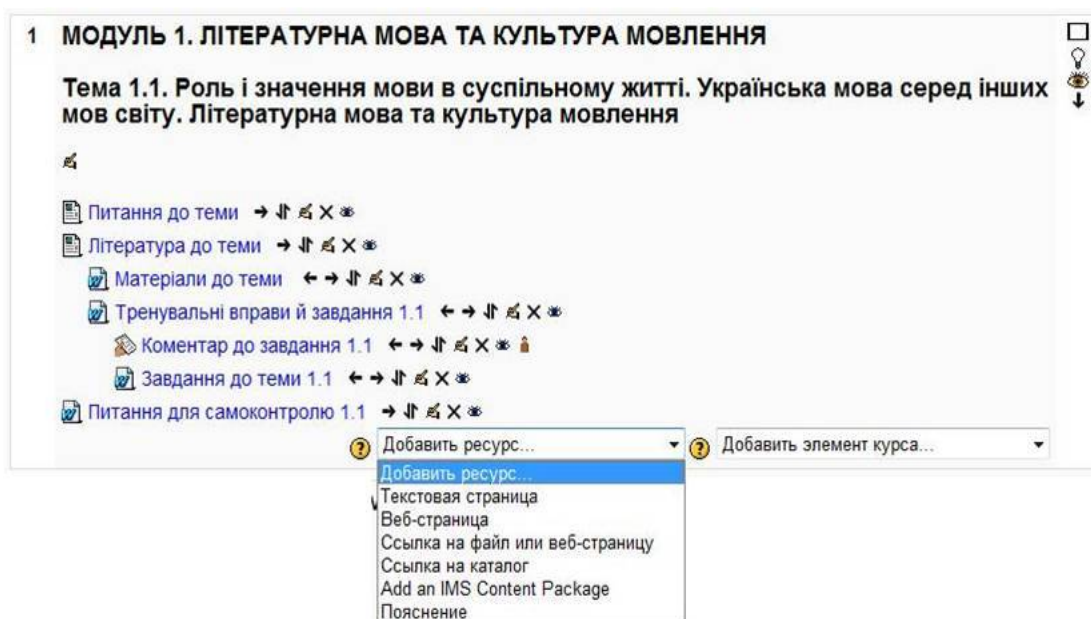
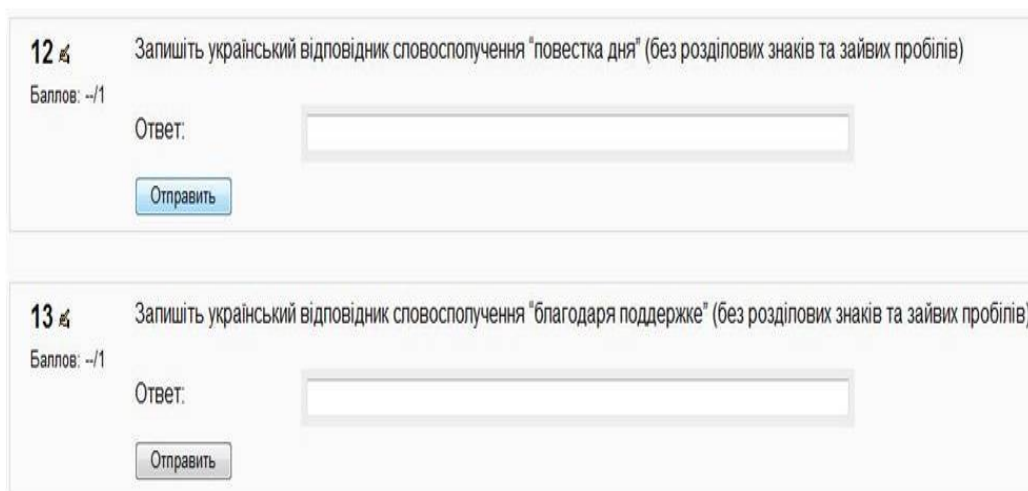

Рис. 2. Ресурси курсу.

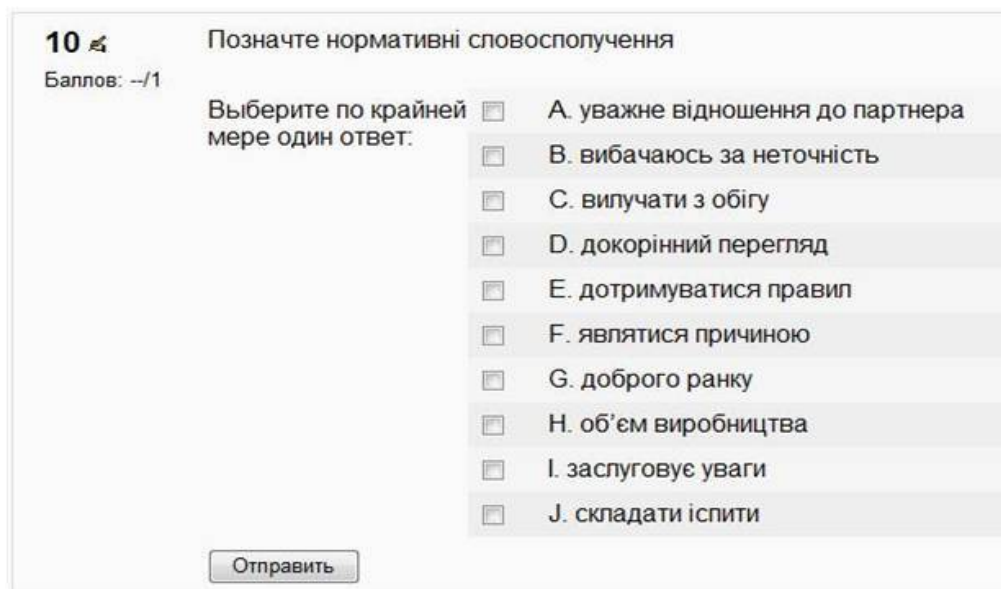
Контроль знань у дистанційних курсах здійснюється через систему вправ до тем, контрольних завдань до модулів та підсумкового тесту. Тест у системі Moodle може бути використаний для оцінки студента перед навчанням, під час навчання й після навчання для перевірки результатів останнього (виставлення підсумкової оцінки, виставлення заліку, видачі сертифіката). Система тестування складається з банку питань, де створюються та структуруються питання, і власне тестів, що взаємодіють з питаннями банку відповідно до критеріїв, обраних викладачем (кількість запитань у тесті, кількість випадкових запитань, порядок запитань, методика оцінювання, термін проходження тесту, доступність його в певному часовому проміжку, кількість спроб, їх

взаємопов'язаність, штрафи при проходженні; інформація, що буде доступною студентів після закінчення тестування – оцінки, правильні відповіді, коментарі до запитань і загальний коментар на весь тест тощо). Основні типи питань, які пропонує Moodle, такі: множинний вибір, вірно/невірно, на відповідність, коротка відповідь, числова відповідь тощо. Для організації поточного й підсумкового контролю ми скористалися можливістю створення в системі Moodle різних варіантів тестових завдань (рис. 3, 4, 5).

The image shows two Moodle quiz questions. The first question, numbered 12, asks for the Ukrainian equivalent of the phrase "повестка дня" (agenda) and has a score of -1. The second question, numbered 13, asks for the Ukrainian equivalent of "благодаря поддержке" (due to support) and also has a score of -1. Both questions include an "Ответ:" label, a text input field, and an "Отправить" (Submit) button.

Рис. 3. Відкриті завдання з короткою відповіддю.

The image shows a Moodle quiz question numbered 10, asking to mark normative phrases. It has a score of -1. The question text is "Позначте нормативні словосполучення" and "Выберите по крайней мере один ответ:". Below the text is a list of ten options, each with a checkbox: A. уважне відношення до партнера, B. вибачаюсь за неточність, C. вилучати з обігу, D. докорінний перегляд, E. дотримуватися правил, F. являтися причиною, G. доброго ранку, H. об'єм виробництва, I. заслуговує уваги, J. складати іспити. An "Отправить" (Submit) button is located at the bottom of the question area.

Рис. 4. Завдання з вибором кількох правильних відповідей.

1 Вимову звуків регулюють норми
Баллов: -/1
Выберите один ответ.
 А. орфоепічні
 В. орфографічні
 С. морфологічні
Отправить

2 Формами літературної мови є
Баллов: -/1
Выберите один ответ.
 А. усна та писемна
 В. жаргонна та професійна
 С. правильна та неправильна
Отправить

Рис. 5. Завдання з вибором однієї правильної відповіді.

Форма відкритого завдання з короткою відповіддю (рис. 3) дозволяє перевірити знання термінів і основних понять курсу, володіння навичками правильного письма, слововживання, перекладу тощо.

Широкий спектр знань, умінь і навичок можемо перевірити за допомогою завдань із вибором кількох правильних відповідей (рис. 4), наприклад, навички правильного вживання та перекладу стійких сполук зі сфери ділового спілкування, знання особливостей стилістичного використання граматичних форм тощо.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді (рис. 5) також дозволяють проконтролювати різні теоретичні й практичні аспекти засвоєння слухачами матеріалу курсу.

Значними перевагами підсистеми контролю знань у Moodle є можливість встановлення:

- дати початку й закінчення тестування;
- кількості спроб проходження тестів (використовуючи тест як форму навчання й самоконтролю, даємо можливість кількаразового проходження тестів, при цьому за кожної нової спроби порядок запитань, а за потреби, й самі запитання (усі чи певна, встановлена викладачем кількість) будуть іншими;

можемо також регулювати

– час проходження тестів;

– метод оцінювання (при кількох спробах виконання завдання у підсумку виставляється середній, найнижчий чи найвищий бал).

Оцінювання навчальних результатів у курсі здійснюється за актуальною на сьогодні стобальною шкалою. При цьому викладач при створенні тесту задає тільки загальний бал за весь тест і кількість балів за кожен його складову, залежно від її значущості, а вже програмна оболонка сама встановлює відповідність між сумою балів за виконані завдання й балами, призначеними за тест в цілому. Наприклад, виконання підсумкового тесту має принести слухачу 25 балів, а кожне із 40 завдань, що складають цей тест оцінене викладачем від 1 до 3 балів, залежно від складності. У таблиці результатів тестування викладач побачить кількість набраних слухачем балів, автоматично перераховану відповідно до максимальних за цей тест 25 балів.

Ще одна корисна, на нашу думку, особливість підсистеми контролю знань у Moodle полягає в можливості перегляду одразу після проходження чи після відправлення тестів (встановлюється на розсуд викладача) правильних відповідей і коментарів та в нарахуванні штрафів за неправильні відповіді. Останнє запобігає можливості отримання позитивної оцінки при спробі вгадати правильні відповіді чи отримати їх, позначаючи підряд усі варіанти.

Однією з важливих особливостей контролю в дистанційному навчанні є необхідність додаткової реалізації функцій ідентифікації особистості студента для запобігання фальсифікації. До можливостей контролю за самостійністю виконання студентами завдань у курсі належить, зокрема перевірка інформації про опрацювання теми: у системі зберігаються певні відомості про опрацювання студентом елементів курсу, наприклад, на рис. 6 представлено сторінку курсу, де маємо інформацію про те, до яких елементів курсу звертався учасник та його бали за виконане завдання.

Модуль 2		
 Питання до теми	просмотров - 1	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:28 (60 д 4 ч)
 Література до теми	просмотров - 3	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:30 (60 д 4 ч)
 Матеріали до теми	просмотров - 1	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:31 (60 д 4 ч)
 Тренувальні вправи й завдання 1.2	просмотров - 1	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:33 (60 д 4 ч)
 Коментар до завдання 1.2	Оценка: 1 / 1	четвер 18 Грудень 2008, 02:45 (54 д 19 ч)
 Завдання до теми 1.2	просмотров - 3	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:51 (60 д 4 ч)
 Питання для самоконтролю 1.2	просмотров - 1	п'ятниця 12 Грудень 2008, 17:51 (60 д 4 ч)

Рис. 6. Контроль за виконанням навчальних завдань

Відкриті завдання виконуються студентом на його ПК і надсилаються до курсу, де їх згодом перевіряє викладач.

Виставлена оцінка з коментарем викладача з'являється серед персональних оцінок студента (рис. 7).

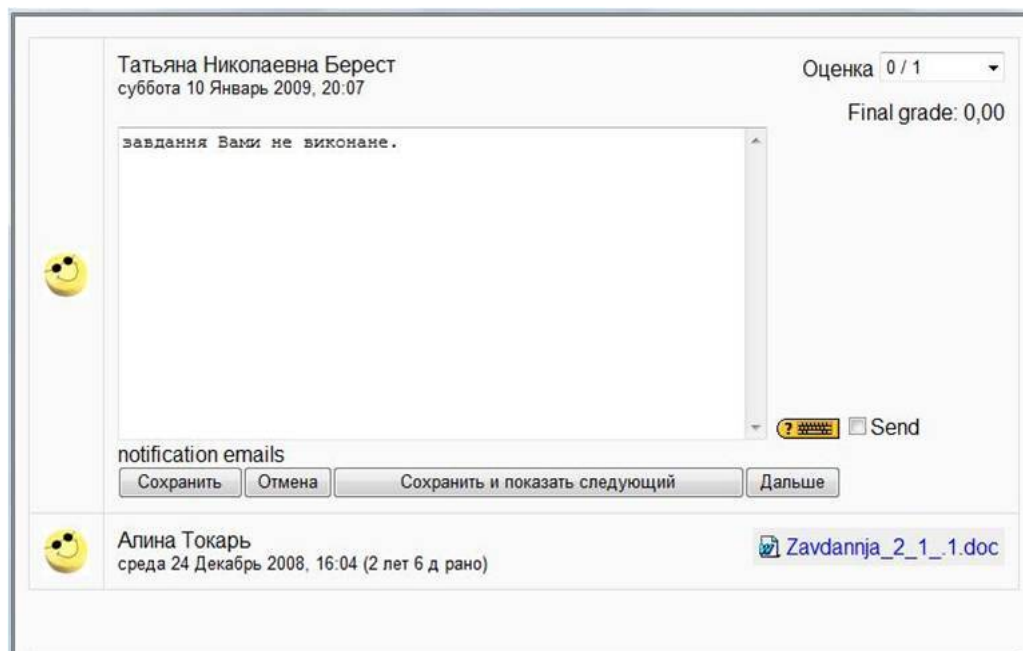

Рис. 7. Перевірка виконання відкритих завдань

В окремих випадках надіслані завдання порівнюються з виконаними іншими слухачами курсу, бо в умовах навчання слабких студентів трапляються окремі випадки обміну інформацією між студентами.

Студентам при дистанційному навчанні надано вільний графік навчання, можливість самостійно й у зручний час опрацювати курс, чим вони не завжди можуть правильно розпорядитися. Приєднуючись до думки багатьох дослідників щодо якостей потенційного слухача дистанційного курсу, наголосимо, що головними серед них є само мотивація та самодисципліна, спроможність до письмового спілкування, комунікабельність, наполегливість та чесність. Студент має пам'ятати, що це зручніший шлях здобуття освіти, але не легший.

Що ж до ролі викладача в забезпеченні ефективності навчання на дистанційному курсі, то він має бачити технологічні, організаційні, соціально-економічні та соціально-психологічні чинники для досягнення максимального педагогічного результату, а також має розуміти необхідність регулярної актуалізації курсів дистанційного навчання.

Таким чином, ми розглядаємо дистанційні курси як ефективні для самостійної роботи студентів, нескладні у створенні та використанні для викладача, зручні й цікаві для слухача. Вони дозволяють пристосувати існуючі стаціонарні курси до індивідуального користування, надають можливості для самонавчання й самоперевірки отриманих знань. Дистанційна форма є привабливою зокрема для здобуття другої освіти, для осіб, що поєднують навчання з роботою та ін. Бачиться також перспектива використання Дистанційних курсів для підготовки старшокласників до зовнішнього незалежного оцінювання.

Отже, дистанційна освіта – нова форма організації навчального процесу, яка є важливим чинником підвищення ефективності запровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів, створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті, соціальних потреб людини. Для досягнення успіху потрібно спиратися на взаємодію

методологічних, навчальних та технологічних інновацій. Постійний пошук оптимального вирішення щоденних проблем, творчість є передумовою прогресу в цій галузі.

Дистанційні технології навчання за окремими тематичними напрямками

Підготовка кваліфікованих спеціалістів передбачає добре знання ними української мови, оволодіння високою культурою усного мовлення, яке забезпечується розумінням тих основних закономірностей і тенденцій, які виявляються в його сфері. Дбати про досконале володіння мовою має кожен, хто піклується про своє духовне збагачення й прагне до ефективного спілкування з іншими людьми. Активізація розумової діяльності студентів знаходить своє найбільш повне відображення в проблемному викладанні, сутність якого полягає в такій організації навчального процесу, при якій студент не тільки сприймає, фіксує й запам'ятовує знаки в готовому вигляді, але й разом з викладачем або самостійно в умовах проблемної ситуації розв'язує систему логіко-пізнавальних завдань на основі сформованих знань, умінь та навичок. Систематичне та цілеспрямоване застосування методів проблемного навчання може сприяти суттєвому підвищенню ефективності самостійної пізнавальної діяльності студентів та активізації творчого засвоєння. В умовах кредитно-модульної системи навчання головна увага повинна приділятися ефективній організації самостійної роботи студентів. Саме тут на допомогу приходять інформаційні технології, серед яких особливої ваги набуває комп'ютеризація навчання.

Підвищенню ефективності організації самостійної роботи студентів сприяють дистанційні курси з дисципліни, що вивчається. «Дистанційне навчання – це така форма організації освітнього процесу, за якої існує «інтерактивна взаємодія як між педагогами та учнями, так і між ними та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, що відбиває всі властиві навчальному процесу компоненти (мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) та здійснюється в умовах реалізації засобів інформаційно-

комунікативних технологій: негайного зворотного зв'язку між учнем і засобом навчання; комп'ютерної візуалізації навчальної інформації; архівного зберігання, передавання та обробки великих обсягів інформації; автоматизації процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, обробки результатів навчального експерименту; автоматизації процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного управління навчальною діяльністю і контролю результатів засвоєння навчального матеріалу».

Практика використання елементів дистанційного навчання показує, що окремі його форми можуть використовуватися як такі, що доповнюють навчальний процес, активізують пізнавальну діяльність студентів і в деяких випадках полегшують пояснення навчального матеріалу. На кафедрі українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» процес навчання студента організований як його спільна діяльність з викладачем на всіх етапах навчання: планування, реалізація, оцінювання й корекція (координування). У дистанційному навчанні діяльність викладача спрямовується на організацію продуктивної діяльності студентів, на стимулювання інтелектуального і морального розвитку особистості, формування критичного і творчого мислення, вміння працювати з інформацією. Сьогодні орієнтація освіти на розвиток особистості й інтелекту змінює педагогічну парадигму книжково-фронтального навчання від форми «учитель – підручник – учень» (підтримувальне навчання) на індивідуально-варіативну «учень – підручник – учитель» з пріоритетом самостійного опрацювання матеріалу, що вивчається. Дистанційні курси приваблюють студентів можливістю самостійної роботи в зручному для себе місці за індивідуальним розкладом, доступом до спеціальних засобів навчання й можливістю отримати консультацію викладача. Звичайно ж, значною мірою позитивному сприйняттю дистанційних курсів сприяє використання саме комп'ютерної навчальної програми, що збігається з інтересом студентів до сучасних інформаційних технологій. Для підготовки дистанційного курсу було використано систему Moodle. Курс стосується синтаксичного й пунктуаційного розділів мови й

структурно відповідає чотирьом модулям чинної програми навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів-бакалаврів факультету «Референт-перекладач» НУА. У кожній темі курсу структуровано подаються: питання, що виносяться на розгляд; список літератури з теми; матеріал для самостійного вивчення; питання для самоконтролю; тренувальні вправи; завдання, виконання яких контролюється викладачем; поточні тестові завдання; підсумкові тестові завдання. Дистанційний курс має зорієнтованість на самостійну діяльність студента, тому важливо, щоб навчальні матеріали мали такий обсяг інформації, який дав би можливість студенту за невеликий проміжок часу оволодіти необхідними йому знаннями, уміннями, навичками, при цьому допомога викладача є мінімальною. Найкращий результат досягається завдяки використанню гіпертекстових посилань, що дають можливість студентам ознайомитися з матеріалами словників, енциклопедій в електронній бібліотеці. Курс розрахований на майбутніх перекладачів, тому значний відсоток вправ становлять завдання, що пов'язані з редагуванням та перекладом словосполучень і речень з російської мови на українську. Помилки в усному мовленні нерідко спричинені накладанням систем близьких мов, які тривалий час контактують, так званою інтерференцією. Чимало неправильно вживаних слів в українському (як і в російському) мовленні наших співвітчизників (студентів) можна пояснити насамперед умовами тривалого українсько-російського білінгвізму, відсутністю чіткого розмежування системних явищ обох мов.

На окрему увагу заслуговує система контролю знань дистанційного курсу. Вона дає можливість певною мірою розвантажити викладача від роботи з проміжного оцінювання знань, забезпечити самотестування студентів і допомагає при проведенні підсумкового контролю. Контроль знань у дистанційному курсі здійснюється через систему вправ до тем, контрольних завдань до модулів, поточних та підсумкових тестів. Система тестування складається з банку питань, де створюються та структуруються питання, і власне тестів, що взаємодіють з питаннями банку відповідно до критеріїв,

обраних викладачем (кількість запитань у тесті, кількість випадкових запитань, порядок запитань, методика оцінювання, термін проходження тесту, доступність його в певному часовому проміжку, кількість спроб, їх взаємопов'язаність, штрафи при проходженні; інформація, що буде доступною студентові після закінчення тестування – оцінки, правильні відповіді, коментарі до запитань і загальний коментар на весь тест тощо).

Система Moodle дозволяє створити різні варіанти тестових завдань: завдання на встановлення однієї правильної відповіді; тести на встановлення відповідності; тести, відповіді на які передбачають тільки два варіанти – «так» чи «ні»; тести з кількома правильними відповідями. Поточний тестовий контроль має ряд переваг, зокрема:

- 1) дає можливість об'єктивно оцінити здобуті знання;
- 2) дозволяє визначити студентів за рівнем знань;
- 3) дає можливість викладачу проконтролювати засвоєння великого за обсягом матеріалу.

Підсумковий контроль (залік чи екзамен) проводиться тільки очно.

Відпрацювання граматичного матеріалу на основі електронних тестових завдань різних видів з функцією автоматичної перевірки результату й можливістю вибору типу тесту зарекомендувала себе досить ефективною, тому що в студентів є можливість автономної роботи й самоаналізу. При цьому необхідно, щоб в тренувальних тестах була можливість автоматичного переходу до відповідного розділу теоретичного граматичного довідника (як правило, на підставі гіпертекстових посилань). Форма відкритого завдання з короткою відповіддю дозволяє перевірити знання термінів і понять курсу, володіння навичками правильного письма, перекладу тощо.

Широкий спектр знань, умінь і навичок можемо перевірити за допомогою завдань із вибором кількох правильних відповідей. Наприклад, такі завдання можуть бути використані для перевірки навичок правильного вживання розділових знаків у реченні та перекладу стійких сполук. Завдання з вибором декількох правильних відповідей вважаються виконаними правильно, якщо

точно зазначені всі без винятку правильні відповіді. Можна використовувати ширшу шкалу оцінок, аніж 1 бал за правильно виконане завдання. Наприклад, за повністю виконане завдання давати 3 бали, за одної помилки (одна зайва чи одна пропущена відповідь) – 2 бали і так далі до нуля. Правила оцінки повинні бути визначені заздалегідь і відомі учасникам перед початком тестування.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді також дозволяють проконтролювати різні аспекти засвоєння слухачами теоретичного матеріалу курсу. Перевагами завдань з вибором правильної відповіді з кількох запропонованих варіантів є простота інтерпретації; висока технологічність і чітка структурованість; швидкість тестування; об'єктивність тощо. Недоліком завдань із вибором однієї правильної відповіді з кількох запропонованих є великі часові витрати на складання якісного тесту; складність пошуку правдоподібних дистракторів; неефективність для оцінювання вміння вирішувати проблеми; обмежена можливість студентів виразити себе.

За допомогою завдань на відповідність перевіряються так звані асоціативні знання, тобто знання про зв'язок терміна та дефініції, співвідношення між видами речень та їхніми прикладами тощо. Завдання на відповідність дають змогу одночасно перевірити знання декількох питань чи тем; мають компакту форму, тому що набір відповідей співвідноситься з тією ж вихідною умовою; щоб прочитати завдання та обрати варіанти відповідей, тестований витрачає небагато часу. Проте варто зазначити, що тестові завдання на відповідність мають ряд недоліків: переважно оцінюються прості результати навчання на рівні знань, що базуються на асоціаціях; викладачеві важко складати завдання, що містять достатню кількість однорідних відповідей; для таких завдань характерний значний відсоток помилок в оформленні відповідності (логічного зв'язку).

Однак електронні тести не можуть повністю замінити собою традиційних граматичних вправ, що виконуються під контролем викладача, який дає усні пояснення та коментарі щодо того чи іншого граматичного правила або специфіки вживання винятків. Відкриті завдання виконуються студентом на

його ПК і надсилаються до системи, де їх згодом перевіряє викладач. Виставлена оцінка з коментарем викладача з'являється серед персональних оцінок студента. Бали підраховуються автоматично. Студенти не мають можливості впливати безпосередньо на таблицю. За виконані тестові та контрольні завдання студент може отримати максимум п'ятдесят балів. До недоліків дистанційного навчання можна віднести проблему ідентифікації студента: перевірити, хто виконує завдання, неможливо. З метою виправлення цього недоліку до навчального процесу обов'язково включається очна сесія, у ході якої студенти складають очні іспити. Доречно в окремих випадках порівнювати надіслані завдання з виконаними іншими слухачами курсу.

Отже, дистанційна освіта – нова форма організації навчального процесу, яка є важливим чинником підвищення ефективності запровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів, створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті, соціальних потреб людини. Осучаснення форм, методів, а відповідно й контролю знань студентів дозволить, на нашу думку, краще засвоювати складний навчальний матеріал, розширити навички використання інформаційних та телекомунікаційних технологій, розширити творчу складову процесу навчання.

ВИХОВАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ: СВІДОМА ГРОМАДЯНСКА ПОЗИЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Формування певного культурного рівня, підвищення його, залучення студентів і школярів до активної дієвої участі в культурному житті є на сьогодні одним із найбільш вагомих пріоритетів виховної роботи. Культура не формується сама собою, вона вимагає зважених, ефективних і водночас позбавлених примусу форм роботи зі школярами та студентами. Зокрема ці вимоги набувають певної дражливості коли мова йде про українську культуру в регіонах традиційно російськомовних. У такому випадку культурна інтервенція у виховній роботі має передовсім бути орієнтованою на формування сталого інтересу до української культури в різних її проявах. При цьому вагомою складовою успіху подібної культурної інтервенції буде орієнтованість на формування і підтримання спільного інтересу до української культури у різних вікових категорій учнів, студентів, учителів і викладачів, шляхом інтеграції їх до спільного українського культурного простору. Однією з найбільш дієвих форм такої роботи в ХГУ “НУА” є щорічне проведення Тижня української культури, що став уже в нашій академії традиційним.

Тижні української культури проводяться в ХГУ “НУА” починаючи з 2000 року. Організація цього заходу, а точніше, цілої сукупності заходів, враховує специфіку інтегрованого характеру нашого навчального закладу. Зокрема проведення Тижня української культури охоплює як студентів гуманітарного університету, так і учнів Спеціалізованої економіко-правової школи, що входить до інтегрованого навчального комплексу Народна українська академія. Крім того, попри те, що відповідальною за підготовку і проведення Тижня української культури є кафедра українознавства (тиждень, власне, проходить як тиждень цієї кафедри), дієву участь у його заходах беруть більшість служб та підрозділів ХГУ “НУА”. В першу чергу естетична та художня служби і Центр науково-гуманітарної інформації. Другим пріоритетним напрямком організації та проведення тижнів української культури в ХГУ “НУА” є орієнтованість на

презентацію української культури у найбільш різноманітних напрямках та площинах. Метою є познайомити школярів і студентів з традиційною та модерною українською літературою, музикою, театром, кіно, живописом, скульптурою тощо, звернутись до актуальних проблем суспільного життя в країні та світі. Так протягом тих п'яти років, що в ХГУ "НУА" проводяться тижні української культури, гостями академії були театр-студія "Арабески", гурт "Anno Domini", ансамбль "Ойра", поети Сергій Жадан та Ростислав Мельників, проходили виставки графічних робіт Валерія Бондаря, скульптур, створених викладачами та студентами Харківської академії мистецтва та дизайну, виставки старовинних українських музичних інструментів та раритетних видань з фонду Харківського літературного музею. Одним з найбільш вагомих результатів цієї роботи є те, що багато студентів і школярів у такий спосіб відкривають для себе до того часу не знані обрії української культури і вже далі самостійно будують своє спілкування з нею.

Крім заходів, що в них учнівська і студентська аудиторія виступають переважно в ролі реципієнтів, значна увага приділяється також організації та проведенню заходів, що передбачають активну участь самих студентів і школярів. Це, зокрема, літературні вітальні, присвячені творчості українських поетів та письменників, що готуються Центром науково-гуманітарної інформації спільно зі студентами, а також вистави студентського театру "На Лермонтівській, 27", якими уже традиційно завершуються тижні української культури. Також протягом тижня української культури проходить багато вікторин і конкурсів, серед яких традиційними є конкурс українського гумору та міський конкурс виразного читання, що проводиться спільно з Харківським обласним центром українознавства і передбачає спільну участь як студентів харківських вузів, так і учнів старших класів харківських шкіл. Так у цьому році конкурс був присвячений 60-річчю Перемоги і засвідчив велике зацікавлення учасників і небайдуже ставлення до власної історії.

Проведення подібних заходів дає учням і студентам безпосередню можливість відчути себе учасниками і творцями українського культурного

простору, а відтак на майбутнє вже не залишатись поза активним культурним життям. Це, зокрема, підтверджується тим, що школярі і студенти, які самі брали дієву участь у підготовці та проведенні якихось заходів у межах тижня української культури, надалі здебільшого виявляють помітну активність у культурному житті академії в цілому.

Загалом же п'ятирічний досвід проведення тижнів української культури в Харківському гуманітарному університеті "Народна українська академія" засвідчує значну ефективність подібного шляху культурної інтервенції з огляду на активізацію зацікавленості українською культурою та дієве залучення до участі в українському культурному житті школярів та студентів.

Формування українського культурного простору в контексті безперервної освіти.

Практична реалізація концепції безперервної освіти ставить перед навчальним закладом певну сукупність пріоритетних завдань, виконання яких зумовлює належну ефективність окресленої реалізації. Одним із таких завдань є, зокрема, високорівнева організація виховної роботи на усіх щаблях освітнього комплексу. Якщо потрібність/необхідність виховної роботи у вищому навчальному закладі, як окремій структурі, часто є предметом дискусій (маючи власну точку зору з цього питання, не маємо, однак, наміру дискутувати у межах даної статті), то стосовно освітнього комплексу, навряд чи можуть бути якісь сумніви у конечній необхідності активної виховної роботи.

Так, в освітньому комплексі, прикладом якого є Харківський гуманітарний університет "Народна українська академія", комплексі, що об'єднує всі освітні рівні від Дитячої школи раннього розвитку (з трирічного віку) до аспірантури та післядипломної освіти, виховна робота є одним із стрижневих компонентів реалізації концепції безперервної освіти. Вона є одним із найбільш дієвих чинників творення академічної корпоративної культури, орієнтованої на гасло "Освіта, інтелігентність, культура", яке є девізом НУА.

За умов такої уваги до виховної роботи і такої її орієнтації, особливого значення набуває формування культурного рівня всіх тих, хто навчається в академії.

Формування цього рівня, підвищення його, залучення студентів і школярів до активної дієвої участі в культурному житті є на сьогодні одним із найбільш вагомих пріоритетів виховної роботи. Адже становлення гармонійно розвиненої, по-справжньому освіченої та інтелігентної особистості неможливе без формування високої внутрішньої культури. Культура не формується сама собою, вона вимагає зважених, ефективних і водночас позбавлених примусу форм роботи зі школярами та студентами. Адже примус, який викликає у більшості нормальних людей цілком природний опір, може спричинитися до формування суто зовнішньої, позірної культурності й водночас до більш або менш прихованої внутрішньої нехоті до культури. Це особливо слід враховувати тепер, коли за межами шкільних класів і вузівських аудиторій учні і студенти потрапляють у переважно доволі агресивне псевдокультурне середовище, формоване ЗМІ із домінантною культурою дозвілля під гаслом "дайош релаксацію понад усе". Протистояти цьому складно, ігнорувати без сенсу, найбільш доцільним було б, на нашу думку, сформуванню уявлення про іншу, не конче альтернативну, просто іншу, культурну площину, можливо складнішу, але більш цікаву.

Завдання набуває певної дражливості коли мова йде про українську культуру в регіонах традиційно російськомовних. У такому випадку культурна інтервенція у виховній роботі має передовсім бути орієнтованою на формування сталого інтересу до української культури в різних її проявах. Найнебезпечнішим, як нам здається, у даному випадку є виключне звернення до стереотипних форм української культури, обмеження, як це часом трапляється, фольклорними зразками і літературною класикою. Необхідно презентувати українську культуру передовсім як живу, сучасну, діючу та дієву. При цьому вагомою складовою успіху подібної культурної інтервенції буде орієнтованість на формування і підтримання спільного інтересу до української

культури у різних вікових категорій учнів, студентів, учителів і викладачів, шляхом інтеграції їх до спільного українського культурного простору. Однією з найбільш дієвих форм такої роботи в ХГУ “НУА” є щорічне проведення Тижня української культури, що став уже в нашій академії традиційним.

Показово, що проведення Тижня української культури охоплює як студентів гуманітарного університету, так і учнів Спеціалізованої економіко-правової школи, що входить до інтегрованого навчального комплексу Народна українська академія. Таким чином у практиці виховної роботи академії реалізується принцип безперервності, охоплення всіх складових навчального комплексу. Це тим більш показово, що кафедра українознавства, яка організовує і проводить тижні української культури, за своєю структурою є інтегрованою кафедрою і об'єднує як викладачів вищої школи, тобто гуманітарного університету, так і вчителів середньої школи, тобто Спеціалізованої економіко-правової школи, які викладають курси з україністики та русистики. При цьому викладачі вузу можуть брати участь у підготовці шкільних заходів, а вчителі школи, натомість, можуть бути залучені до підготовки заходів у вищій школі. Разом із тим є певні заходи, спільні для середньої та вищої школи. Все це дає можливість найбільш повно реалізувати в даному аспекті концепцію безперервної освіти і, зокрема принцип вертикальної інтеграції.

Водночас, попри те, що відповідальною за підготовку і проведення Тижня української культури є кафедра українознавства (тиждень, власне, проходить як тиждень цієї кафедри), дієву участь у його заходах беруть більшість служб та підрозділів ХГУ “НУА”. В першу чергу естетична та художня служби і Центр науково-гуманітарної інформації. При цьому особливо значущим у даному випадку є те, що співробітники цих структур, так само як і викладачі й учителі кафедри, працюють не для або на школярів і студентів, а разом із школярами і студентами. У такий спосіб, зокрема реалізується також принцип горизонтальної інтеграції.

Другим пріоритетним напрямком організації та проведення тижнів української культури в ХГУ “НУА” є орієнтованість на презентацію української культури у найбільш різноманітних її напрямках та площинах. Метою є познайомити школярів і студентів з традиційною та модерною українською літературою, музикою, театром, кіно, живописом, скульптурою тощо, звернутись до актуальних проблем суспільного життя в країні та світі. Так протягом тих шести років, що в ХГУ “НУА” проводяться тижні української культури, гостями академії були театр-студія “Арабески”, гурт “Anno Domini”, ансамбль “Ойра”, поети Сергій Жадан та Ростислав Мельників, проходили виставки графічних робіт Валерія Бондаря, скульптур, створених викладачами та студентами Харківської академії мистецтва та дизайну, виставки старовинних українських музичних інструментів та раритетних видань з фонду Харківського літературного музею. Отже, школярі і студенти могли водночас доторкнутися до живої історії української літератури і музики, при цьому важливим є ефект причетності, втаємниченості, коли старовинні музичні інструменти чи прижиттєві видання класиків української літератури можна побачити не за музейними вітринами, а в стінах власної alma mater. Разом із цим учні і студенти мали можливість познайомитися із тими, хто творить українську культуру саме сьогодні, чия творчість znana не лише в Україні, а й за її межами. У межах тижнів української культури відбувалося також обговорення актуальних і болісних для нашого суспільства проблем. Як приклад, можна згадати зустріч із авторами навчально-документального фільму "Запобігання торгівлі людьми", що був знятий на замовлення правозахисної організації Ла-Страда Україна.

Одним з найбільш вагомих результатів цієї роботи є те, що багато студентів і школярів у такий спосіб відкривають для себе до того часу не знані обрії української культури і вже далі самостійно будують своє спілкування з нею.

Крім заходів, що в них учнівська і студентська аудиторія виступають переважно в ролі реципієнтів, значна увага приділяється також організації та

проведенню заходів, що передбачають активну участь самих студентів і школярів. Це, зокрема, літературні вітальні, присвячені творчості українських поетів та письменників, що готуються Центром науково-гуманітарної інформації спільно з учнями та студентами, а також вистави студентського театру “На Лермонтівській, 27”, якими уже традиційно завершуються тижні української культури. Так, під час підготовки літературних віталень, у яких, до речі, беруть участь не лише школярі та студенти, а й співробітники Центру науково-гуманітарної інформації, учителі та викладачі вищої школи, всі учасники глибоко вивчають творчість письменника або поета якому присвячено вітальню. Внаслідок цього, наступне спілкування учасників з аудиторією під час презентації вітальні відбувається в атмосфері камерної розмови про близьку і добре знану людину, що про неї та її творчість хочеться розказати з максимальною душевною теплотою. Як правило, ніхто з тих, хто приходить на літературні вітальні, не залишається байдужим. Усе це дієво сприяє органічному долученню учнів, студентів та співробітників НУА до кращих надбань української культури. Не менш дієвий і значно масштабніший, на відміну від камерних за своїм характером літературних віталень, культурний резонанс мають традиційні наприкінці тижнів української культури вистави студентського театру "На Лермонтівській, 27". Звернення театрального колективу до найкращих зразків української драматургії і високохудожнє їх сценічне втілення завжди викликають бурхливу реакцію глядацької аудиторії. Відтак фінал тижнів української культури в НУА завжди позначений певним емоційним піднесенням, що має велике значення для конструктивно-позитивної інтеграції учнів, студентів і співробітників НУА до українського культурного простору.

Також протягом тижня української культури проходить багато вікторин і конкурсів, серед яких традиційними є конкурс українського гумору та міський конкурс виразного читання, що проводиться спільно з Харківським обласним центром українознавства і передбачає спільну участь як студентів харківських вузів, так і учнів старших класів харківських шкіл. Формат проведення цього

конкурсу є, зокрема дієвим свідченням успішної реалізації концепції безперервної освіти у царині позааудиторної виховної роботи. Поєднання в одному заході старшокласників і студентів має плідні наслідки, підтвердженням чого є те, що серед переможців та номінантів конкурсу приблизно в однакових пропорціях представлені і школярі і студенти.

Проведення подібних заходів дає учням і студентам безпосередню можливість відчувати себе учасниками і творцями українського культурного простору, а відтак на майбутнє вже не залишатись поза активним культурним життям. Це, зокрема, підтверджується тим, що школярі і студенти, які самі брали дієву участь у підготовці та проведенні якихось заходів у межах тижня української культури, надалі здебільшого виявляють помітну активність у культурному житті академії в цілому. Не менш значущим є також те, що частина з них (не всі, на жаль, але ж треба бути реалістами) починають виявляти культурну активність і поза межами академії, цікавитись культурним життям міста, виступаючи ініціаторами якихось культурних заходів у межах своїх академічних груп.

В цілому шестирічний досвід проведення тижнів української культури в Харківському гуманітарному університеті “Народна українська академія” підтверджує значну ефективність подібного шляху культурної інтервенції з огляду на активізацію зацікавленості українською культурою та дієве залучення до участі в українському культурному житті школярів та студентів. Разом із тим досвід цей, на нашу думку, є вагомим аргументом на користь необхідності й результативності виховної роботи у контексті практичної реалізації концепції безперервної освіти.

Незважаючи на ті глобалізаційні процеси, що наразі охопили весь світ, кожна нація прагне зберегти свою окремішність, свою самосвідомість, свою мовну, культурну, історичну природну самобутність, кожен етнос прагне продемонструвати унікальність своїх світоглядних позицій. Саме цій меті присвячені Тижні української культури в ХГУ «Народна українська академія». Протягом цих заходів студенти академії й учні СЕПШ мають змогу

прилучитися до життєдайних глибин рідного слова, краще пізнати історію свого народу.

Програма Тижня української культури була досить насиченою й різноманітною. Відкрив цей масштабний захід круглий стіл, присвячений творчості Т. Г. Шевченка. У конференц-залі академії зібралися всі охочі для обговорення прозового доробку Кобзаря. Під час роботи круглого столу його учасники проаналізували особливості поезики Т. Г. Шевченка, з'ясували мету написання окремих творів та їхню структуру, показали непересічність та різнобічність особистості Кобзаря, спробували окреслити антропоцентричну спрямованість творчості майстра слова, проводили порівняльний аналіз. Особливу увагу було акцентовано на автобіографічності прози митця. Найжвавіше обговорення викликали питання, пов'язані з розглядом конкретних творів, де студенти ділилися власними враженнями від прочитаного, висловлювали своє бачення щодо порушених проблем.

Крім цього, у межах тижнів української культури в ХГУ «Народна українська академія» проходять Міські конкурси виразного читання серед учнів 10–11 класів, у яких беруть участь конкурсанти з різних загальноосвітніх навчальних закладів м. Харкова. У виконанні конкурсантів прозвучали поезії М. К. Вороного, Л. В. Костенко, Г. С. Сковороди, І. Я. Франка та інших майстрів українського слова. І сьогодні вражають глибиною думки й досконалістю форми твори цих письменників, а естетичне задоволення, отримане від читання, викликає бажання не тільки перечитувати, але й запам'ятовувати та цитувати висловлювання. На конкурсах завжди присутні не лише учасники, але й звичайні шанувальники українського слова.

Уперше конкурс виразного читання відбувся серед учнів початкових класів СЕПШ. Так само в СЕПШ було проведено свято «Творчості безмежні береги», де учні середніх класів отримали можливість краще пізнати традиції української культури, звернути увагу на неоціненну скарбницю рідного народу.

Як завжди, у межах тижня української культури проводиться конкурс власних літературних творів, де студенти проходять першу пробу пера. Це

конкурс для тих, хто любить і прагне писати. Для будь-якого митця важливою є думка незалежного експерта. Отже, беручи участь у конкурсі власних творів, письменники-початківці мають змогу не лише представити свій власний твір на загальний суд, але й отримати професійні коментарі щодо своєї творчості, зрозуміти, чи зможуть вони написати те, що колись претендуватиме на високе мистецтво.

Кожен розуміє, що серед літературних творів найвищою формою вираження власних думок і почуттів, є поезія. За допомогою поетичного слова видатні або й просто талановиті майстри слова закликали до справедливості, до братерства, у віршованих рядках висловлювали захоплення, радість, печаль, любов. Таким справжнім поетичним шоу є традиційні засідання клубу ЛіК «Поезія рідного краю», де студенти під музикальний супровід читали читають твор і визначних поетів. Ідеї, утілені в словесних образах цих митців, пережили не одне десятиліття, але й досі відгукуються в душах сучасників, утілюючи ідею непереможності людського духу в знаках нової історичної доби. Засідання завжди збирають багато гостей — співробітників та студентів.

Своєрідним продовженням засідання поетичного клубу є творчі зустрічі із сучасними харківськими поетами, прозаїками, перекладачами, зокрема із Ростиславом Мельниковим та Сергієм Жаданом, якого справедливо вважають одним із найяскравіших представників постмодерної літератури на теренах Східної України. Кожен митець пише у своєму власному неповторному стилі, що робить сучасну літературу різноплановою й плюралістичною. Гість прочитав студентам уривки із своїх давніх творів та зовсім нові поезії.

Протягом тижня української культури студенти та учні мають змогу подивитися шедеври українського кіномистецтва, відвідати харківські музеї, а також усі бажаючі мають можливість покуштувати українські страви (оскільки в їдальні в ці дні традиційно триває тиждень саме українських страв). Завдяки таким заходам значно поглиблюються знання студентів та учнів щодо культури рідного народу, створюється сприятлива атмосфера для відкритого спілкування між викладачами та студентами.

Завершує Тиждень української культури святковий концерт, де відбуваються нагородження переможців. Так само викладачів і студентів радували красиві й мелодійні українські пісні та чудесна вистави у виконанні студентського театру «На Лермонтовській, 27».

Отже, такі заходи, як Тиждень української культури є вкрай необхідними, оскільки дозволяють збагатитися духовно; розумом і серцем відчутти українство, глибоко сприйняти українську національну ідею та традиції.

Відкриваючи це дійство, проректор із науково-педагогічної діяльності та виховання Н. Г. Чибісова висловила впевненість, що Дні української культури стануть справжнім святом духовної висоти, сприятимуть кращому розумінню ролі митця в долі народу, а також побажала всім учасникам натхнення, творчої наснаги, нових знайомств та якомога більше позитивних вражень.

Методист Науково-методичного педагогічного центру Департаменту освіти Харківської міської ради О. М. Сергєєва долучилася до привітань господарів конкурсу, побажавши школярам та студентам гідних перемог, упевненості у своїх силах, а також висловила щире вдячність наставникам учасників за підготовку національно свідомої молоді.

Відкрив Дні української культури круглий стіл, присвячений висвітленню актуальних проблем сучасного мовознавства та літературознавства. Усі охочі отримали змогу прилучитися до таємниць науки про любов до слова, адже саме так із грецької мови варто перекладати слово «філологія». Саме любов до рідної мови й літератури об'єднала тих, хто зібрався в конференц-залі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Гостру й болючу тему обрали для обговорення учасники круглого столу: «Українські письменники про Другу світову війну». Пролунали надзвичайно цікаві й змістовні доповіді, що стосувалися творчості О. Т. Гончара, О. П. Довженка, Л. В. Костенко, А. С. Малишка, Гр. М. Тютюнника та інших майстрів художнього слова. Під час роботи круглого столу розгорнулася жвава дискусія, учні й студенти простежували, як у пошуках письменників увиразнюються, зміцнюються етичні критерії, як митці наповнюють події

автобіографічним матеріалом, увиразнюючи жахливі подробиці років драматичної переоцінки цінностей. Урешті-решт усі дійшли висновку, що писати про війну надзвичайно важко, бо тут простежується праця душі над собою, простежується зростання відповідальності як за себе, так і за цілий світ.

Під час Днів української культури для учнів 6-х – 10-х класів було поставлено літературно-музичну композицію «Мій Шевченко». Якщо весь 2014 р. минув під егідою творчості видатного Кобзаря, адже на той період припала визначна дата: 200-річчя від дня народження митця, то й цього року в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» вшановували пам'ять Т. Г. Шевченка. Варто зазначити, що історія знає безліч мрійників. Хтось усе своє життя присвятив намаганням створити вічний двигун, хтось долучився до шліфування есперанто – єдиної для всіх мови, когось захоплювали перспективи підкорення космічних просторів, а дехто й нині працює над створенням штучного інтелекту. Мрійливість є тією рисою, що завжди була притаманна українцям, вона ніби закладена в самій генетичній культурі народу. В українській літературі також ніколи не бракувало мрійників. Таким був І. П. Котляревський, який намагався привнести на ниву художнього слова живу народну мову; таким був І. К. Тобілевич, який сподівався утвердити нові закони в драматичних жанрах; таким був М. М. Коцюбинський, який мріяв поширити напрями модернізму. Однак були серед мрійників і такі, що, наче Архімед, намагалися перевернути весь світ літератури. Саме до цієї когорти належить Т. Г. Шевченко, який не тільки став першим українським академіком, не тільки уклав буквар, не тільки став творцем сучасної української мови. Ні, він якраз і був тим, хто перетворив українську літературу на *perpetuum mobile*, зумівши поєднати, здавалося б, непоєднувані поняття: загальнолюдське й національне, особисте й громадське, боротьбу й смирення, ніцшеанські *odium fati* та *amor fati*... Колись французький поет Анатоль Франс сказав, що вся література після Гомера й Гесіода є плагіатом. Однак, перефразовуючи філософа Павла Флоренського, можна впевнено стверджувати: «Якщо є Тарас

Шевченко – є українська література. Є Україна». Показати, що це справді так, і ставили перед собою за мету організатори літературно-мистецької композиції.

Важливим складником Днів української культури стало проведення конкурсів виразного читання серед учнів 10-х – 11-х класів Харкова, під час яких учасники мають змогу продемонструвати свої творчі здібності, читаючи перед однолітками, наставниками та членами журі найулюбленіші поезії чи уривки з прозових творів. Уже 12-ть років подібні заходи є гордістю й окрасою Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Отже, третього березня в актовій залі відбувся XII Міський конкурс виразного читання «І буду я, Вітчизно-мати, твоїм поетом і бійцем...». Цьогоріч конкурс був присвячений святкуванню 70-річчя визволення України від нацистських загарбників. Учасники вшанували пам'ять тих, хто віддав своє життя за мирне небо, за світле майбутнє, за справедливість і волю. У виконанні конкурсантів прозвучали поезії Л. В. Костенко, А. С. Малишка, Б. І. Олійника, М. Т. Рильського, В. А. Симоненка, П. Г. Тичини, М. Хашчеватського та інших письменників. Усі виступи засвідчили надзвичайно глибоку мовно-літературну підготовку конкурсантів, їхню ґрунтовну поінформованість у царині філології, неабиякі творчі здібності та ораторський хист. За кожним виступом стояла велика робота, дбайливе ставлення вчителів до підготовки знавців українського слова. Конкурсанти подарували аудиторії справжню естетичну насолоду. Піднесене звучання високої поезії налаштувало на урочистий лад, зміцнювало впевненість в тому, що здоровий глузд та людинолюбство здатні перебороти всі перепони. Можна з упевненістю сказати, що поетичний вечір вдався на славу. Після жорстких дебатів членам журі все ж вдалося серед 65-ти учасників обрати п'ять переможців та сім лауреатів конкурсу. Перше місце посів Євген Ковпак – учень Харківської спеціалізованої школи № 80; друге місце поділили між собою Михайло Микитчак – представник Харківської спеціалізованої школи № 134 та Карина Катриченко – учениця Харківської загальноосвітньої школи № 142; третє місце журі присудило учневі Харківського навчально-виховного комплексу «Вересень» Артуру

Коростиченку та учениці Спеціалізованої економіко-правової школи Лолі Холовій. Організатори та члени журі високо оцінили старання талановитої молоді та побажали юним обдаруванням і надалі зберігати потяг до поетичного слова.

Як завжди, у межах Днів української культури організатори провели конкурс власних літературних творів, де школярі та студенти мали змогу пройти першу пробу пера. Це випробування для тих, хто любить і прагне писати. Для будь-якого митця важливою є думка незалежного експерта. Отже, беручи участь у подібних заходах, письменники-початківці здобули можливість не лише представити власний твір на загальний суд, але й отримати професійні коментарі щодо своєї творчості, зрозуміти, чи зможуть вони написати те, що колись претендуватиме на високе мистецтво. Цього року журі визначило переможцями Олену Найденко, Юлію Покусу, Анастасію Русінову та Катерину Шило. Твори цих учасників відзначала щирість, глибокий ліризм, а подекуди – і захопленість новітніми віяннями доби постмодерну.

Неможливо оминати увагою й Дні українських страв, які є незмінними супутниками Днів української культури. Усі охочі в цей період можуть насолодитися суто українськими стравами, відвідавши їдальню Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Кухарі вразили різноманіттям й оригінальністю меню. Усі страви були приготовані з любов'ю й щирим серцем.

Отже, можна стверджувати, що Дні української культури в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» пройшли в щонайдоброчливішій атмосфері, у дусі найкращих традицій, дозволили розумом і серцем відчутти українство, глибоко сприйняти національну ідею. Такі заходи, як Тиждень української культури є вкрай необхідними, оскільки дозволяють збагатитися духовно; розумом і серцем відчутти українство, глибоко сприйняти українську національну ідею та традиції.

Сучасна освіта, як ніколи, вимагає постійних пошуків нових форм, що відповідають динаміці сьогодення, тим викликам, яке воно ставить перед сучасним навчальним закладом. Разом із цим, такі новітні форми мають бути органічно інтегровані з формами традиційними, адже освіта й виховання надзвичайно потребують збереження спадковості як чільної передумови сталості й перманентної відтворюваності цивілізаційного континууму.

Гадаємо, що освітні принципи й пріоритети, обрані Народною українською академією в цілому й застосовані вже протягом двадцяти років у роботі кафедри українознавства у складі академії дали досить плідні й значущі результати й стали роками створення й становлення успішного й креативного науково-педагогічного колективу однодумців, колективу, що має власне творче обличчя, і спроможний сприймати й реалізовувати нові ідеї та успішно втілювати їх у навчальну й виховну практику.

Література

1. Астахова В. И. Становление новой образовательной парадигмы на рубеже веков / В. И. Астахова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Народна українська академія». – Харків : Вид-во НУА, 2004. – Т. 10. – С. 9–25.
2. Глоссарий современного образования / Под общей ред. В. И. Астаховой, А. Л. Сидоренко. – Харьков : Око, 1998. – С. 138.
3. Інноваційний пошук продовжується... : (из мирового опыта становления непрерывного образования) : монографія / [авт. кол.: Ануфриева И. Л., Артеменко Л. А., Астахов В. В. и др.] ; Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков : Изд-во НУА, 2012. – 238 с.
4. Михайлева Е. Г. Непрерывное образование как фактор развития интеллектуального потенциала украинского общества : Монографія / Е. Г. Михайлева, 2005. – 141 с.
5. Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине : монографія / [авт. кол.: В. И. Астахова, Е. Г. Михайлева, Е. В. Астахова и др.]; Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков : Изд-во НУА, 2006. – 299 с.
6. Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем : (первый опыт становления и развития в Украине) : монографія / [авт. коллектив: Астахова В. И., Астахова Е. В., Астахов В. В. и др.] ; Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В.И. Астаховой. – Харьков : Изд-во НУА, 2011. – 214 с.
7. Топчій Т. В. Інституціоналізація безперервної освіти: факторна обумовленість: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04. – Харків : Вид-во НУА, 2006. – С. 17.

Наукове видання

ПОМАЗАН Ігор Олександрович

**ОСВІТНІ РАКУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА
У ФОРМАТІ ІНТЕГРОВАНОЇ КАФЕДРИ**

В авторській редакції
Комп'ютерний набір *І. О. Помазан*

Підписано до друку 20.06.2017. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Тайме».
Ум. друк. арк. 4,88. Обл.-вид. арк. 3,37.
Тираж 300 пр.

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.